

LJUBLJANSKI ZVON

MESEČNIK ZA KNJIŽEVNOST IN PROSVETO.

Štev. 8.

V Ljubljani, dne 1. avgusta 1910.

Leto XXX.

Pastúškin:

Šopek z vrta odbeglih sanj.

Poljana.

Bratje, bratje, naša poljana —
kdo je od vas jo premeril
v rosnih demantih zarana,
v snu, ko se dan je zvečeril,
v belem razkošju poldneva,
v noči, ko mesec nad njenim bogastvom bledeva?

Ljubica, hajdi z menoj na poljano,
ukala, pela boš, jokala z mano!
Žametna še bo perut plahutala,
še si oddahne na tvojem rameni
kot golobica na jasi zeleni:
in če bo žalostna, z njo boš jokala,
in če vesela bo, z njo se smejala —
sladko, o sladko bo meni!

Zamujena pomlad.

Meniško sama, revščine bogata,
je duša sklepala v objemu zime:
„Ko dih pomladi prve obleti me,
to bo življenje, slast, moči potrata!

Na sejmu kupim si ljubezni škrata,
po karnevalsko bodo vroče rime
v dekleta deževale in maksime
zaman zaganjale se v ječe vrata.

In kakor mopsa pestuje princesa,
jaz pestovala smeh bom razigrani,
da bodo se odzivala nebesa.“

Ah da... Kje najde lek naj svoji rani,
ko jo samota skozinskoz pretresa,
če duša sama sebe ocigani?

V ulici sv. Klare.

Gasnejo nam v hrepenenju oči,
prosijo mrkih kostanjev temó:
„Usmili se, milostna, mlade krvi,
v dušo pogrezní uteho sladkó!“

„Rada bi, rada bi“, pravi temá,
ali tolažbe nikoli ne dá.

Znalo bi, dražestna, priti en dan:
prvi še v cvetju zasanjal bi smrt,
drugi bi v tla se zamaknil bolan,
tretjemu dušo zagrenil bi srd.

Kdo pa dajal bi odgovor težak —
mari kostanjev bi žametni mrak?

Sedem volkov.

Po stepi gre sedem volkov,
čez dušo gre sedem vetrov,
in vsi so od severa, vsi so ostrí
in duša pod njimi ječi.

In prvi meglena mladost,
uklenjena drugi prostost,
a tretji bohotno cvetoči je dvom,
četrtni užaljeni dom.

In peti sobratov gorjé
in šesti samotno srcé,
a sedmi ljubav je pogažena v prah —
in tega me najbolj je strah.

Z m a j.

Gasne mesec, pada za Gorjance,
dogoreva medlo, medlo.
Tam sedlá polnoč si svoje vrance,
zdaj se je zagnala v sedlo.

Nad menoj peketa polnoč
in meni zaspati ni moč.

Imel sem ljubico. Bila je mlada
in lepa, v žametasti jopici,
in zvesta, in imela me je rada,
posedala sva tam na klopici
in mehkih sva besed si šepetala,
tako natiho, čulo ni uho,
samo srce . . . A zdaj, ti moja mala,
vse to je nekam daleč, daleč šlo.

Nad menoj peketa polnoč
in meni zaspati ni moč —

od mladosti. Po možganih orje
s korenino žlahtna trta,
tisti lep zakaj svoje razorje,
tisti zmaj, in vrta, vrta . . .

Ksenij Verin :

Jutro.

Potrkali na tvoje okno so in rekli žarki:
Ljubezni čas je zdaj, prekrasna, vstani,
prinašam vonj vijolic ti, ki so jih polni parki,
in himne rož, ki cvetejo v pomladi rani . . .

In kot da verzom žarkov bi refren zapeli,
pod oknom so vzbudili se kostanji
in presenečenja so čudnega vzdrhteli
ob mladi zarji, svoji ljubici jutranji.

In ti s slastjo si pila zlatih solnčnih selov
besede sladke, kot da si Madona,
ki vzradostil pozdrav jo Gabrielov —
a zabila si, da te čaka mučeništva krona! . . .

Milan Pugelj:

O polnoči.

O polnoči — ali lipa šumi,
ki zunaj pod oknom rase,
ali spomini iz teme privro
na davne in srečne čase?

O polnoči — ali struna zveni
po starem klavirju napeta,
ali sred srca glasek droban
pesem zapeti obeta?

Ali mi vino po žilah hrumi,
ki smo ga pili drugovi?
Ali je hrepenenje to
po vesni mladi in novi —

Tiho, vse tiho je. Senca beži
po stropu k mesečnim rižam,
zunaj pod oknom lipa šumi —
kakšnim časom se bližam?

Bele breze.

Bele breze so kakor misli
belih in brezskrbnih dni,
bele breze, bele breze,
v mojih gozdih vas nič več ni.

Temno je. Vse drevje je trhlo,
listje vene, pada, blede,
pesem tožna plava med debli,
ranjena srna v meglo ječi.

Spoznanje.

To je spomlad — ta dež in blato,
to je majnik — ta mraz in piš,
to je življenje — zavist in jeza,
to je ljubav — strasti paradiž!

Sen mladeniča mine naglo,
v ognju življenja v spomine zgori,
maske ciljem padejo z lica,
gadno nagoto vzrejo oči.

Slamniki.

Spisal Ivan Cankar.

o sem stopil na prag pred hišo, se je bil že polegel veseli šum in trušč ter se polagoma razbegal in poizgubljal v smrekovem gaju pod hribom. Na mizah so ostali slamniki, veliki pisani cvetovi v solncu.

Prišlo je bilo na hrib blizu do sto učenk tretjega ali četrtega razreda predmestne šole. Slamniki so bili skromni in obnošeni, slama opaljena, trakovi zbledeli, oblika starinska.

Človek se podpiše na vsako stvar, ki se je dotakne. Zdi se mi celo, da ostane sled njegovega pogleda na zidu, na hiši, na polju, na tujem obrazu. Ko sem nekoč pogledal v lice ženski, ki sem jo ljubil, je bilo tam še napisano, da jo je bil minuto poprej oskrunil nesramen pogled . . .

Slamniki so bili razmetani vse križem — gruča otrok, ki se razgreti, žareči in prešerni love po travniku. Na posebni mizi, troje korakov od drugih, pa so bili slamniki lepo razvrščeni, novejši so bili in bahatejši. Na cesti ob travniku stoje gosposki otroci in gledajo nemi na veselo druhal.

Kje so učiteljice? Na pogrnnjeni mizi pred krčmo leži dvoje našarjenih slamnikov. Slama ni posebno dragocena, tudi svila trakov in pentelj je skromna, ali vsa ta pisana skromnost kriči in se razmahuje, poudarja, da leži na pogrnnjeni mizi ter ukazuje mir in red.

Na mizi, kjer je gneča najbolj pisana, prešerna in glasna, leži slamnik, ki ni ne otroški, ne ženski. Zelo pohleven je, slama je vsa opaljena in tudi že razcefrana, igla je zarjavela in ima na koncu čisto navadno stekleno kroglico, široki trak ni ne črn, ne siv, ne vijoličast . . . stoj! Ali nisi tista učiteljica, napol ženska, napol otrok, ki si je v črnilu namočila trak, da bi imela nov slamnik? Kadar stojš med otroki, drobna, razgreta, težko sopeča, ti je komaj dvanajst let. Kadar ležeš trudna in potrka skrb na duri plahega srca, je

tvoj obraz ves star in vel; takrat ti je trideset let. Bog s teboj, sirota!

Na stolu visi slamnik otroka, ki je edinec mlade matere. Takih slamnikov ni v prodajalnicah. Lani ga je nosila še mati sama; le ob lepih nedeljah, ko se je napotila na Rožnik. Letos ga je vsega prenovila, premenila mu je obliko, da so bili krajci bolj poveznjeni, nato je kupila nov svilen trak, tako dolg, da se pisane pentlje poigravajo v vetru; in navsezadnje je okrasila ves slamnik s svežimi šmarnicami. Za en dan! Tako krase slamnike le mlade matere, ki so otroci svojih otrok . . .

Ubogo dete, čigavo si in odkod? — Na tleh leži slamnik, brez oblike, siromašen in pohojen. Darovan je bil; ali roka, ki ga je dala, ni bila blaga; vrgla je malovredni dar kakor smeti na smetišče; otrok ga je sprejel ponižan in osramočen in je še poljubil neblago roko. — Na traku se pozna, na preperelem in zamazanem, da nimaš matere, ubogo dete! Čigavo si in odkod — kod pojdeš in kam?...

Zdi se mi, da gledam pred seboj vse mlade obraze, vesele in objokane, rdeče in bledikaste, polne in upale. Zdi se mi, da slišim glasove: otroške in vriskajoče, globoke, prezgodaj dozorele, smeh in jok. Zastor se počasi in tiho odmika: preteklost, sedanjost in prihodnost, vse je kakor v enem samem hipu pred menoj.

To niso več smešni otroški slamniki, prepereli, obnošeni, opaljeni, brez okusa nališpani. Niso več otroci, ki jih je bil neumen in neroden slučaj združil v eno samo gručo. Živo življenje strmi name s tistimi očmi, ki me spremljajo povsod in ki sem se jih zmerom bal. Prezgodnja strast, prezgodnja bolest in žalost; obup srca, ki je nedoraslo že spoznalo grozo delavnika; skrb in trpkost v očeh, ki so videle december, ko še maja niso bile ugledale; veselje, ki vriska in pleše pred durmi solz. Prijateljstvo, sovraštvo, ljubezen, zavist, škodoželjnost, zloba in blagost — vsa pisana gneča strasti, prerivajoča se, sunkoma sopeča, sama vase grizoča, sama sebe ubijajoča. Življenje, kakor sem mu v lice gledal in kakor sem ga živel sam . . .

Otroci so se vrnili iz gozda žareči in zasopljani. Jaz sem stopil v vežo in sem bil bolj truden od njih.

Kakor sanjav pastorage.

Estetska črtica.

Vojeslav Molè.

li ste že šli v ranem jutru čez polje ob času, ko so njive že vse zlate in dobiva v bregu trta prve jagode? Komaj slišno so drhtele nekje ob potu zamišljene breze, na klasju je trepetala rosa, kakor sladke misli so pluli oblaki po jutranjem nebu, kje v daljavi je zavriskal pastir, zapel svoj pastorage. In duša je bila vsa pokojna kakor nebo, smejoča se kakor rosne, zlate njive, polna sanj kakor odmev, ki ga je prebudil v vsej daljavi pastorage.

Takšnih trenutkov se spominja človek pred mnogimi deli nesmrtnih umetnosti. Ne pred vsemi. Če je posegel umetnik s svojim umotvorom za zaslono, ki krije najgloblje skrivnosti bitja in usode, nas navdajata pred njegovim delom groza in strah, čeprav sta spojena s čuvstvom estetskega razkošja. Z mračno grozo nas polnijo tragedije Ajshilove in Sofoklejeve, grozo nam lijejo v dušo opisi Dantejevega pekla, isto se nam godi pred Shakespearjevimi žaloigrami, strah nas prešinja pred Michelangelovim „Sodnim dnevom“.

Morda nas med obrazilnimi umetniki nihče ne zanaša tako visoko in nam ne razkriva tako zelo duševnih skrivnosti, ki jih more izraziti samo umetnost, kakor ravno Michelangelo; misterij Boga, človeka in žene je v njegovih delih tako globoko pojmovan, kakor ga morda ni doumel ne pred njim ne za njim nihče drugi; a vendar nam njegovi umotvori ne lijejo v dušo miru in pokoja. Da doseže umetnik s svojim delom takšen vtisk, morata vladati tudi v njegovi duši solnčen mir in neskajljena harmonija, a te ni imel Michelangelo, ki se je od rojstva do groba boril z grozečimi vprašanji bitja in nebitja ter je bil do groba sprt sam s seboj in s celim svetom.

Nasprotno pa je pri njegovem velikem sodobniku Leonardu. Ta je romal kakor kralj s solničnim smehljajem na ustih skozi življenje. Bil je v resnici vladar v kraljestvu umetnosti, vladar-modrijan, ki si je podvrgel boleost in razkošje ter si izvolil platonsko čašo radosti kot svoj delež življenja. Odtod ona harmonija, ki veje iz njegovih portretov, in sanjavi smeh, ki je razlit čez vsa njegova dovršena dela.

Največjo harmonijo, ki deluje na gledalca kakor solnčnojasen spev, pa je dosegel tretji največji zastopnik renesansne umetnosti, Rafael. Ali ste že stali kdaj pred njegovo malo „Madonna del Granduca“ v Florenci? Mlada, deviška mati s povešenimi očmi in dete, zroče z materinega naročja zvedavo v svet — in nič več; a vendar govori ta slika več nego tisoč sanj in tisoč pesmi, ker izraža to, česar ne bi mogla povedati nobena beseda, ker je solnčna in tiha kakor pesem, ki ste jo čuli kdaj v ranem jutru sredi polja pod šumečimi, zamišljenimi brezami.

Ali se spominjate Rafaelove „Atenske šole“? Če ste si pred njo ogledali v Sikstini Michelangelove slike, ste gotovo obstali pred tem delom z nekakšnim nejasnim, nedoločnim čuvstvom. Pri Michelangelu je vse delovalo na vas kakor blisk in grom, vse je bilo globoko razodetje iz krajev misli trpečega genija, a Rafaelovo delo je tiho, jasno, pokojno. Ne razgrinja skrivnosti, ne govori o tem, kako nam hrepenijo krila k nebu, a jih teži zemski prah. Le skupina modrijanov se je zbrala na njegovi sliki in se razgovarja. O čem? Gotovo ni v njih dušah bolesti. Kakor oni zro le ljudje, ki jim je življenje dozorelo in so utrgali z odločno kretnjo sad s svojega drevesa ter vedo, da je vse dobro, kar je dala usoda. Solnce je razlilo čez to sliko ono ravnotežje, ki ga more dati le jasno, harmonično mišljenje in solnčna muzika.

Da, muzika je ono, kar blaži vsa čuvstva in jih spaja v neskaljeno harmonijo. V vili Ludovisi je antičen marmornat sedež z reliefi, predstavljajočimi Venerino rojstvo. Eden teh reliefov predstavlja igrajočo flautistko. Zdi se mi, da nikjer ni krasnejšega simbola, ki bi tako jasno izražal moč godbe in ono njeno skrivnost, ki vzbuja v človeški duši toliko sanj kakor nobena druga umetnost. Gledalcu se zdi, kot da bi se ciprska boginja rodila kakor sen iz glasov, ki plovejo iz pesmi grške deklice; kakor da poraja njena muzika to divno ritmiko linij in kontur boginje vsega stvarstva.

V palači konservatorijev na Kapitolu pa stoji velik antičen relief s plešočo Menado. Tudi tu je muzika, ki ustvarja krasoto tega le s prozorno tenčico zagrnenega deviškega telesa. Linije telesa se pregibljejo in se spajajo ter prehajajo druga v drugo kakor glasovi pesmi, ki jo igra na svoji piščalki kje v daljavi smejoči se kozlo-nogi Pan.

Pred takšnim umotvorom obstaja človek poln solnčnih, tihih sanj in zre in zre: kakor lilija vitko Menadino telo se pregiblje, vihrajo ji zlati lasje, opleta se sneženih udov prozorna tenčica,

ritmično pesem igra Pan, nad njima šumijo ciprese in se smeje sonce in vse je sam mir in smeh.

In ni slučaj, da se ravno v najbolj harmoničnih umotvorih upodabljajo tolikokrat igrajoče in pojoče osebe. Vzrok je tukaj zelo globok; iskati ga je v oni skrivni vezi, ki spaja ritmiko vseh umetnosti in ki se da izraziti samo s pomočjo muzike. V naravi je vse podvrženo ritmu: od solnca, ki kroži s svojim planetarnim sistemom po vesmirju, do čustev, ki se porajajo v krogu naše zavesti. Zato je bil tako genijalen instinkt človeštva, ko je ustvaril bajke, kakršna je povest o Orfeju, o slepem pevcu Homerju, o poljskem rapsodu Wernyhori.

Obrazilne umetnosti pa so vedno uporabljale motive, ki so bili v zvezi z muziko. Antični reliefi so vsi polni zgodb o Orfeju, Apolonu in Marsiji, igrajočih Favnov in Pana ter plešočih deklic. In ko je pozneje krščanska fantazija napolnila svoje nebo s trumami angelov in svetnikov, so bili zopet igrajoči in pojoči angeli, ki so se pojavili na onih slikah, v katerih se je prvokrat začel izražati duh modernega, individualnega mišljenja in življenja: angeli igrajo in pojo v slavo Madoni na slikah Cimabua in starih sienskih mojstrov ter polnijo s svojim petjem in sviranjem vrtove na slikah poreskih mističnih slikarjev. In gotovo ima tu svoj vzrok tudi že v srednjem veku tolikokrat predstavljeni motiv plešoče hčere Herodijadine. Ritmika njenega telesa, pregibajočega se ob glasovih muzike, je mamila že neznane kiparje gotških katedral in fantazijo velikega Giotta in njena čudesna moč mami še dandanes umetnike: Wilde in Kasprowicz, Beardsley in Moreau so črpali iz njene zgodbe kakor iz brezmejne zakladnice.

Motivi, ki so bili v zvezi z muziko, so dajali slikam ono gladkost in čudovito ritmiko, ki jo vedno občudujemo. In zopet ni slučaj, da so bili na pr. najslavnejši obrazilni umetniki obenem tudi sami ustvarjajoči muziki ali pa so vsaj imeli zelo fino razvit čut za godbo. Znano je, da je bil Leonardo da Vinci pri svojih sodobnikih in mecenih bolj v čislih kot muzik nego pa kot slikar, in še v najnovejšem času je bil krasen primer za to trditev poljski veliki dramatik in slikar Wyspiański, ki si je sam uglasbil pesmi za svoje drame.

Vsa ona tajnostna krasota in nepojmljiva omamnost, ki veje iz najčudovitejšega portreta, kar jih pozna zgodovina človeške umetnosti, iz Leonardove „Monne Lise“, pa je zopet v zvezi z muzikalno ritmiko. Ko je namreč Leonardo slikal to svoje največje in najdovršenejše delo, je dal v sosednji sobi ves čas igrati solnčne pesmi.

In čar te muzike je legel tej lepi ženi v dušo in seva v večne čase iz njenih oči, iz purpurnih ustnic, iz linij njenih belih rok . . .

In listajte v zgodovini človeške umetnosti, kjer hočete, povsod vidite ritmiko, izvirajočo iz muzike. Florentinski mojstri in cela beneška šola, nemški, francoski in holandski umetniki, — vsi so zajemali iz motivov, sorodnih s harmonijo, ki jo rodi le umerjeno padanje in naraščanje muzičnih glasov.

Dva slikarja sta pa pač najgloblje posegla v ta misterij; oba sta umrla mlada, kakor umirajo ljudje, ki so pili iz čaše življenja in spoznanja več nego navadni smrtniki; dela obojih so kakor zamišljen, sanjav smehljaj, ki mu je nekje na dnu primešana kaplja otožnosti. Prvi je bil Giorgione, drugi Watteau.

Giorgione je bil sin Venecije v onih dneh, ko je vrvelo po njenih palačah najšumnejše veselje, ko so se po vrtovih, ki so jih imeli na kopnem beneški bogataši, glasile neprestano zveneče pesmi, ko je sledil praznik prazniku in veselica veselici. V tem svetu je zrastel ta umetnik, največji lirik med slikarji, in njegove slike so kakor solnčne pesmi onih beneških dni. Le pogledajte v Florenci njegov „Koncert“! Kako preprost motiv! Avguštimec, igrajoč na spinetu, za njim korar z violončelom in v ozadju mladenič, zroč iz slike! In vendar ni nihče drugi tako izrazil onega čudesnega nastroja, ki ga rodi v človeški duši harmonična muzika, kakor ravno Giorgione v tem svojem delu. Saj ste že čuli Beethovenov kvartet, ko se je počasi zgrinjal mrak v sobo in se je vlival skozi odprto okno z vrta vonj poletnih dni? Takšnih trenutkov se spominjate pred tem Giorgionovim umotvorom. V duši je vse jasno, vse pokojno, ni žalosti v njej, vse življenje je kakor oddaljen sen in ničesar ni v mislih in v srcu, samo glasovi, sama divna, nedoumna harmonija.

A morda se spominjate tudi njegovega „Koncerta na prostem“, visečega v Louvru? Ona solnčna gorenjeitalijanska pokrajina v ozadju in igrajoča družba v ospredju, — ali se spominjate? Dve nagi ženski telesi, stoječa deklica in sedeča, igrajoča na flauti, ter mladenič z lutnjo in oni, ki tako pozorno poslušata in se hoče razgovarjati —. Kdor je videl to sliko enkrat, je ne pozabi nikdar! V njej je sama godba, sama solnčna ritmika. Gledalcu se zdi, da se je pred njegovimi očmi uresničil Teokritov sen. Nimfe se pogovarjajo s počivajočimi potniki in tiho šumijo drevesa, o čem? — o nevestici, o mladi ženi . . . Ne, ne, pastirji so to in si pojejo pesmi. In vsa slika je kakor sanjav pastore.

In ta pasturale je še razločnejše zazvenel dve stoletji pozneje iz Watteaujevih slik. Takrat je bilo vse življenje kakor sen o Arkadiji in Watteau je bil njegov največji poet. Njegove slike so sami koncerti, sam smeh in petje, samo razkošno igranje. In vsepovsod motivi zajeti iz muzike. V zelenih vrtovih, kjer tiho šumijo visoka drevesa, sta sedla na marmorno klop pod Erosovim kipom markiz in markiza, opravljena v svilene pastirske obleke. Smejoč sta se poljubila in z elegantno kretnjo je segel parfumovani pastir po gitaro, ležečo pred njim na stezici, in je zaigral smejočo se pesem . . .

Ali pa se je zbrala družba na trati kraj potoka in se smeje in poje in igra in zabava, ker je vse življenje sam smeh in sam solnčen sijaj. In kakor vesela pesem so tudi barve teh slik in njih smejoča in igrajoča se harmonija. —

Globoka je ta vez, ki spaja obrazilno umetnost z muziko, a še ožja je vez med muziko in poezijo, ker sta obe v času razdeljeni in razvijajoči se ter hkratu na sluh delujoči umetnosti. Tudi v poeziji prepleta in blaži ter spaja vse v soglasje muzika. Saj je vsaka umetnost odblesk življenja. Življenje pa nam blaži in oslaja ritem, ki je preveva, pesem, godba, ki je včasih ne slišimo, ki pa vendar zveni v naši duši.

V poeziji je primerov milijon. A nihče ni tega menda lepše izrazil nego Shakespeare, ko je ustvaril peti akt „Kupca beneškega“. Vsi boji, vse strasti so se pomirile, življenje je priplulo v tih pristan, smeh je okrasil in osladil sleherni korak in vsa boleost je pozabljena. In tedaj se zbere vsa družba v mesečni noči in se smeje in razgovarja, in zazveni godba in vse je sam pokoj in sama harmonija. Vse se je spojilo v divni muziki in ves sen o življenju je kakor sanjav pasturale.

V Florenci, konec junija 1910.

Pastúškin:

Ponos.

Kaj togujete, sestré platane,
če vam listi padajo k nogam,
če vršé nad vami črne vrane
kdovekam!

Kaj umiraš, ti moj orel sivi,
moški, donebesni moj ponos?
Naj se ona smeje, ti pa živi,
albatros!

Sorodni duši.

Spisal Josip Premk.

III.

am je sedel Lovro v krčmi v Podmostju. Skozi okno so lili v sobo medli zimski žarki in obsevali beli obraz črnolase Katinke, ki je sedela pri peči in krpala rožast namizni prt. Včasi je povzdignila oči k Lovretu — globoke in temne in na drobnih, rdečih ustnicah se je pojavil nasmeh, ki se mu je zdel tako ljubek in v katerem je videl vso njeno odkritosrčno, nedolžno dušo . . .

„Torej praviš,“ je povzela Katinka in ga ljubeznivo pogledala — „da se huduje tudi Urbanovec nad našo gostilno? Čudno, saj je bil že sam parkrat tukaj!“

„On? Urbanovec?“ se je začudil Lovro in razširil oči, kot da ne more verjeti.

„Glej lisjaka, a drugače govori o tebi in tvojem gospodarju, kot da sta oba garjava!“ . . .

„Kaj govori?“ je povprašala Katinka in prenehala s šivanjem. „No, po pravici povej, saj ne bo nikdo zvedel. Veš, tebi verujem, Lovro, ker si mi bil že nekdanj najodkritosrčnejši izmed vseh!“

To je izpregovorila s tako ljubko zvenečim glasom, da bi ji Lovro povedal vse . . . pa če bi zahtevala še tako skrivnost. Vendar je še nekoliko pomolčal, kot da premišljuje, ali bi ji povedal ali ne.

„Tako mislijo,“ je dejal naposled bolj tiho — „da sta si s tem človekom iz mesta, ki je napravil to hišo, tako nekoliko bolj — ožja . . .“

„Kako?“ je povprašala Katinka, a rdečica v obrazu jo je izdajala, da ve, kaj misli Lovro.

„No, tako . . . da gleda bojda za teboj. Staro žensko ima in —“

„In ti to verjameš?“ ga je prekinila Katinka in ga pogledala naravnost v oči.

„Jaz ne,“ je zatrdil Lovro — „ker poznam opravljive jezike in vem, da se ti godi krivica.“

Katinka ga je pogledala hvaležno. Položila je šivanje poleg sebe na klop, sklenila roke v naročju in zrla nekaj časa molče predse. Lovro je videl, kako je hitreje in hitreje utripljejo dolge, črnosvilene trepalnice in kako ji poljejo mlade prsi . . .

„No, vidiš, zakaj si me silila, da sem ti povedal — sedaj si žalostna.“

Katinka je odkimala in povzdignila oči k njemu. „Zakaj bi bila žalostna?“ je odvrnila polglasno in se hotela celo nasmehnuti. „Saj vem, kako mislijo o meni, dasi jim nisem storila nikoli nič žalega!“

Nato je umolknila. Tudi Lovro je nekaj časa molčal.

„Čudni in zlobni ljudje so to,“ je povzel čez nekaj časa. „Svojih grehov ne vidi nikdo, in če se govori o katerikoli napaki, so vsi sami svetniki. Med njimi sem rojen, a vendar se mi studijo in sram me je, da je tu kraj moje zibel. In vse se je rodilo iz hinavščine, ker jih ni, da bi jim povedali kakor župnik Anton: do zadnjega kota je cerkev polna, a niti deset jih ni resnično pobožnih. Rečem ti, Katinka, dasi je grdo: ni jih morda daleč po svetu tako hinavskih ljudi, kakor so v tem Zapolju.“

Katinka ga je poslušala in niti z očesom ni trenila, ker tako ji ni Lovro še nikdar govoril.

„Nikoli nisem mislila, da jih tako poznaš,“ je odvrnila zadovoljno in se zagledala skozi okno tja v klanec, ki je bil pokrit s prvim snegom. „Ko bi trpel toliko, kolikor sem pretrpela med njimi jaz, potem bi jih poznal še bolj. Včasih, ko se spomnim svojih detinskih let tu v Zapolju, razumem njih zlobnost, a njih neusmiljenosti še danes ne morem umeti. Tudi župnik Anton mi je mnogokrat dejal, da bi ne ostal med temi ljudmi, pa da ga postavijo za škofa. Tam na Dolenjskem živi na samotni župniji stokrat zadovoljnejše, nego je tu, kjer se klanjajo ljudje čisto drugemu bogu. Nič ljubezni ni tukaj in nikake ponižnosti, nič življenja, ne pobožnosti — samo besede na jeziku in svetohlinsko vrtenje oči iz pobožnosti zaradi imena in dobička. —

Lovro ji je smehljal prikimal in Katinka je posegla zopet po šivanju.

„Pa kako, da si prišla nazaj mednje?“ je povprašal Lovro, da bi zopet pričel pogovor.

Katinka je skomignila z rameni in skimala. „Saj sama ne vem, kako da sem zaželela nazaj med te ljudi, ko sem nekaj tako željno čakala, da jih zapustim. Nekaj mi ni dalo miru ... nekaj je kljuvalo v srcu, da sem marsikatero noč jokala do zore, a tu ni nič bolje. V srcu čutim nekako praznoto, nečesa pogrešam, a sama ne vem kaj ... Zdi se mi, da sem na svetu čisto, čisto nepotrebna, samo v napotje in spotiko drugim ...“

Žalosten je postal njen glas in oči je vprla v tla. Lovretu je bilo, kot da mora stopiti k njej in ji povedati, da ni nepotrebna na svetu in da bi bil on silno žalosten, ako bi je ne bilo . . . A premagal se je, ker Katinka se mu je zazdela tako čista in nedotaknjena, da bi jo onečastil že z nespodobno mislijo. Podprl si je glavo z obema rokama in se zagledal v njeno rdečkasto copatico, ki je ljubko kukala izpod črnega krila.

Od peči se je širila po sobi prijetna toplota, zunaj pa so smreke na klancu upogibale svoje pahljačaste veje pod belo težo. Lovretu se je zdelo, ko se je ozrl skozi okno, da ni doživel še nikdar tako lepe zime. Čist in rezek zrak je drhtel zunaj nad poljem, a njemu je bilo tako gorko in prijetno, da bi šel in zaukal sredi sneženih poljan . . .

„Glej, danes sem tako nekako srečen,“ je povzel, ko je Katinka zamišljeno zrla predse — „kot bi mi ne bila umrla pred mesecem dni mati.“

„No, vidiš, ti si jo vsaj poznal, meni pa ni bila sreča niti toliko mila! Da bi imela saj enega svojih, a sem, ko da sem padla z neba!“

„No, saj je z menoj skoro ravno tako,“ jo je skušal nekoliko tolažiti. „Mati, da, mati me je ljubila, a očeta nisem poznal. Ta Štacunar pa mi je tudi vse prej nego — očim. Čudno, da ga je vzela moja mati!“

„Vidva se menda kaj slabo razumeta, kakor pravijo, ali ne?“ Lovro se je nasmehnil prisiljeno in si natočil vina.

„Kdo bi se razumel s takim brezsrčnežem in skopuhom!“

„Da je skopuh, tega pa nisem mislila,“ se je začudila Katinka in prestala s šivanjem.

„Zakaj ne?“ jo je povprašal Lovro.

„Zato, ker sta bila z nekim trgovcem iz trga že parkrat tukaj, a je vselej vse on plačal!“

Lovro je začudenja razprl oči in prvi hip ni mogel niti odgovoriti.

„Kaj mi praviš, Katinka!? Moj očim, da je bil pri tebi in celo parkrat? —“

„No, da!“ je prikimala Katinka.

„Čudno; tega bi ne verjel, da mi je povedal kdo drugi.“

„Saj to vendar ni nič tako groznega,“ je dostavila Katinka.

„Različni ljudje prihajajo sem.“

„Da, da, različni ljudje; a da je med njimi tudi moj oči, to je zame novica. Stoinstokrat je že proklet to hišo; človek bi mislil, da se je ogne na tisoč korakov!“

Katinka se je nasmehnila in je pogledala Lovreta z nekako zamišljenimi očmi . . . a Lovro je gledal predse in stisnil obrvi v ostro črto.

„Vrag vzemi te ljudi!“ je zamrmral in skimal z glavo, pri tem pa pogledal Katinko z vprašujočim pogledom, kot da je ne razume ali ji ne — verjame . . .

„Kaj premišljuješ?“ ga je povprašala Katinka.

„O svojem očimu,“ je odvrnil Lovro in pobobnal s prsti po mizi. „Ako zahaja semkaj, vem, da ne hodi z dobrim namenom, pa naj namerava karkoli . . . Še nikdar ni mislil ta človek dobro in pošteno —“

„Morda ga sodiš pa vendar nekoliko preostro,“ je opomnila Katinka, a njen obraz je ostal hladen in miren, kot da govori o največjem tujcu.

„Poznam ga,“ je odvrnil Lovro in nagubančil čelo, kot da mu je kanil v dušo bogve kako žalosten spomin . . . „Še v sanjah me oblije mrzla zona, če zagledam njegov obraz, tiste prijazne oči, ki znajo tako hliniti . . . Moja mati jim je verovala, ubožica, in tudi mnogi drugi jim verujejo, a jaz ne!“

Skoro zadirajoč in osoren je postal njegov glas in Katinka se je primeknila bliže k peči, kot da se ga boji . . .

„Ako hodi sem,“ je nadaljeval Lovro — „zalezuje mene ali pa —“

„No, kaj misliš?“ ga je Katinka vprašala, ko je Lovro umolknil.

„Ali pa tebe in gospodarja te hiše, zoper katerega ve toliko povedati!“

„Saj vendar ve, da je brat župnika Antona; drugače bi tudi mene ne bilo nikdar tukaj!“

„Vedi vrag, kaj namerava; brez vzroka gotovo ne hodi sem,“ je zatrdil Lovro in izpil kozarec rumenega vina. „Navadno zahaja k Urbanovcu, kjer te glodajo do kosti —“

„Koga glodajo?“ se je zagrohotal med vrati visok, precej suh, napol gosposko oblečen človek, ki ga je lahko vsak spoznal za vaškega učitelja.

„Dober dan, gospod Ažme,“ ga je prijazno pozdravila Katinka in mu prinesla običajno četrtinko.

„Ali sem morda kaj zmotil?“ je dejal učitelj, se pogladil po temnih brkih in pogledal smehljaje Lovreta in Katinko.

„Kako to mislite?“ je povprašala Katinka z nasmehom in sedla zopet k peči.

Učitelj je sedel na konec mize Lovretu nasproti, natočil in srebal v dolgih požirkih. Ko si je bil prižgal viržinko, se je obrnil proti Katinki.

„Tako mislim, kakor mislijo Zapoljančani,“ je odvrnil — „da so za Lovreta že pripravljene vislice, če se bo še kaj dosti krepčal v tejle krčmi!“

Lovro se je zasmeljal, tudi Katinka se je nasmehnila, a učitelj je zbral obraz v silno resne gube.

„No, no, bosta videla, da govorim resnico. Kdor hodi v gostilno sem v Podmostje, ne spada v Zapolje med bogaboječe in verne ljudi, temveč na vislice! Ha, ha, ha!“

Grozno se je zagrohotal učitelj. Katinka je pogledala Lovreta, a ta je — molčal.

„Danes pa ste čudno dobre volje,“ je dostavila naposled Katinka.

„Kakor vedno! Kaj pa bi se človek cmeril, ko je vseeno, ali se smeje ali joče: kar je, to je in se ne da izpremeniti. Jaz sem slučajno v Zapolju učitelj, ne gospod, ne kmet, ne lačen, ne sit, popolnoma kakor je primerno vzgojiteljem naroda. Vidite, tako imenitno službo imam, zato pa tudi tako imenitno plačo! Ha, ha! Ampak izpremeniti se ne da in se ne sme, ker drugače pride napuh, oče ničemurnosti. Učitelj pa ne sme biti ničemuren, ampak skromen in neznaten, kakor je skromno in neznatno ljudstvo, s katerim ima opravka. Tako je, vidita, pa bi ne bil vesel svoje presvetle časti?“

Spet se je zasmeljal učitelj Ažme, a trpka poteza se je začrtala v kotu njegovih ustnic in oči je vpiral malomarno v tla.

„In namesto hvaležnosti,“ se je razvnemal dalje — „žanjem nehvaležnost. In vendar sem včasih še zadovoljen, ker tupatam najdem človeka, ki se zaveda, kaj je prav in kaj ne, samo glasno si tega ne upa povedati, ker ve, da je proti veliki večini. Verujta mi, da ta narod v duši ni tako okužen in zaslepljen, celo za marsikaj dobrega je dovzeten, samo zapeljan je in hinavščina je njegova nesreča. Hinavski pa mora biti, ker če bi ne bil hinavski, bi bil zviti, ne iz hinavščine, ampak iz prirojenosti, kar pa ni, kakor sem dejal. In stavim, če bi se zgodil čudež, da bi prišel zopet človek, kakor je bil župnik Anton, in povedal te besede s prižnice, bi ga narod obsodil sam, ker ljudje so razumni in bi vedeli, da je proti večini. Večina pa je pomembna, in kdor je zoper njo, je tepec kakor jaz

in nekaj mojih tovarišev, ki si plujemo v lastno skledo. Zakaj tudi učitelj ni tako žalosten poklic, če hoče biti z narodom, to se pravi: z večino. In poznam jih, ki delajo prav toliko, kolikor jaz ali pa še manj, pa žive udobno, in tujec bi jim na rasti nikoli ne prisodil, da so učitelji tega naroda.“

Tako je govoril učitelj bolj sam zase nego Lovretu ali Katinki; gledal je v tla in včasih se je komaj razumelo, kaj mrmra.

„Kje pa ostaja sedaj gospod organist?“ je povprašala Katinka, ko je učitelj umolknil.

„Organist?“ je povzel učitelj in pogledal Katinko z nasmehom. „Organista je srečala pamet — to se pravi: izprevidel je in spoznal svoj greh in se skesal. Fant je še mlad — ali premisliti zna, kako in kaj je bolje! Iz mesta je prinesel nekaj zdravih misli in že sem mislil ob njegovem prihodu, da ostane mož. Slabo ime je užival v Zapolju, in to je jasno znamenje, da je mislil z menoj. No, da! Saj je prihajal tudi sem v Podmostje in včasih je povedal kaj tako pametnega, da sem se čudil. Takih organistov ni mnogo v naši domovini! Na prste bi jih lahko preštel, in to je spoznal tudi on. Prav žal mi je fanta, pa kaj se hoče. Sem v Podmostje, vem, da ne pride več!“

„Zakaj?“ se je začudila Katinka. „Kako lepo je včasih zaigral na gitaro.“

„Sedaj bo igral pa še lepše,“ se je nasmehnil učitelj in si natočil vnovič — „ko ima dve službi. Prosim vaju, kdo bi se branil postranskega zaslužka — vsak mesec šestdeset kronic! In organist jih zasluži, ker je postal občinski tajnik, kar bi nikdar ne bil, če bi hodil z menoj in pokušal vino tule v Podmostju. Zbrali so se Štacunar kot najstarejši občinski svetovalec, župnik kot prvi za njim, Urbanovec, srenjski župan in še nekaj drugih modrih mož pa so ga poklicali medse in so napravili. Zvečer je prišel k meni in mi povedal, da je postal to in to ... Da se bo kmalu lahko oženil in naj mu ne zamerim, ker ne bo hodil več v Podmostje. In kaj sem hotel? — Saj veste — je dejal — služba je le služba; človek ne more živeti od zraka! — Potrepal sem ga po rami in ga pohvalil: Zelo zgodaj ste spoznali svojo zmoto, in to je prav; če bi se stvar razvlekla in ukoreninila, bi bilo težavneje, ker staremu grešniku se ne da tako hitro odveza. Torej le srečno! Tako sem mu dejal in odšel je brez odgovora. Drugi dan se me je ognil in sedaj prihajam sam!“

„Čudno,“ je zmajal Lovro in pogledal Katinko.

„Nič čudno,“ mu je ugovarjal učitelj. „Glejte, Lovro! Vi ste med vaščani v Zapolju najbolj izobraženi, pa ne boste nikoli ne občinski tajnik, ne župan, ne svetovalec, še za srenjskega pastirja ne verjamem, da bi vas izbrali. Zakaj? Ker niste kakor vaš oči Štacunar, ker se bojda ženite pri tejle Katinki, ki je vseh nečednosti polna, in ker ste prijazni z menoj, ki sem trdno prepričan, da pride čas, četudi še ne tako hitro, ko bo stal tujec — gospodar na naših tleh in dejal: Bil je narod, ki se je pokopal sam... Še pol litra!“

„Ah, pustite to, gospod učitelj, kaj se boste jezili!“ je dejala Katinka in postavila predenj vino. „Je že tako na svetu, da jih nekaj mora biti nesrečnih!“

In učitelj je pričel pripovedovati o drugih stvareh. In čas je mineval hitro, da sami niso vedeli, kdaj se je zmračilo.

Katinka je prižgala luč in jo postavila na mizo, a učitelj je vstajal.

„Sedaj pa bo treba proti domu. Dosti sem povedal, pa se še jutri kaj pogovorimo, če nam ne podero čez noč te krčme!“

„O, brez skrbi! Bolj trdna je nego Urbanovčeva,“ je dostavila Katinka, a učitelj je skomignil z rameni in odšel z zadovoljnim nasmehom,

„Kako je bil danes zgovoren!“ je dejala Katinka, ko je odšel, in sedla zopet k peči. „Navadno ne govori toliko.“

Lovro je iztegnil roke, da so popokale v sklepih, in počasi vstal.

„Sedaj pa plačam tudi jaz, dolgo sem se zamudil.“

„Saj se ti še ne mudi,“ ga je skušala zadržati Katinka in stopila predenj. Gledala mu je v oči, da je Lovro umaknil pogled od nje, a takrat ji je položil desnico na ramo.

„Veš, moram —“

„Zakaj?“

Lovro ni vedel, kaj bi odgovoril, ker njen topli dih ga je božal po obrazu tako prijetno, da bi jo najraje privil k sebi in je nikoli več ne izpustil. Gorko mu je bilo pri srcu in tisti hip, ko je stala tako ob njem in se mu smehljala z drobnimi ustnicami, je začutil silneje, da mu je duša polna samo njenih čudovite lepote polnih oči in da ga ni na vsem božjem svetu, ki bi mu mogel iztrgati iz srca ljubezen, ki je zagorela v njem s silnim, mladim plamenom... Morda je čutila prav tako tudi Katinka, ker pogleda ni odmeknila od njega, ki mu je še vedno počivala desnica na njeni rami.

„Ali jutri kaj prideš?“ ga je povprašala polglasno.

„Morda,“ je odgovoril Lovro in ogrinjal suknjo.

„Čakaj, da ti po veži posvetim!“

Naglo je prižgala svečo in stopila v temni hodnik, a plamenček se je majal in ugasoval, da je postalo v veži skoro popolnoma temno.

„Lahko noč,“ ji je voščil Lovro pri vratih in ji podal roko.

Plamenček se je zamajal na desno, na levo in — ugasnil. Vrata so zadrhtela; tako se je začulo, kot da žvižga zunaj nekdo cvileče v piščalke . . .

„Joj, kakšen veter brije od gora!“ je dejala Katinka in njena roka je še vedno počivala v njegovi.

Takrat se je Lovro sklonil in jo privil k sebi. Svečnik je padel na tla z rezkim zvenkom. Katinka se mu je umikala in prosila s tihim glasom:

„Ne, Lovro! . . .“

„Torej ne smem?“ je povprašal Lovro poltiho, držeč jo še vedno v objemu.

„Ne — nocoj ne — jutri! — Saj te imam — rada —“

„Katinka!“

In krepkeje jo je stisnil k sebi, a Katinka se mu je izvila kakor jegulja in zbežala po temnem hodniku.

„Lahko noč!“ mu je šepnila, ko je odprla vrata v gostilniško sobo, in glas se ji je tresel.

Lovro je stopil negotovih korakov na prosto.

Vsenaokrog se je belil sneg; mrzel veter je bril čez plan, a nebo je bilo čisto in jasno, stotisoč zvezd je zrlo iz višav . . .

(Dalje prihodnjič.)

Pastúškin:

Na peronu.

Zazvonilo mu srebro je v žepi, „Na tujini boš pozabil name.“
 lepa družba: sedem, osem sto, „Ne pozabim, Vida, te nikdar.“
 se oko zalilo Vidi lepi, „Siva megla mi srce objame.“
 njemu šel klobuk je na uho. „Te popeljem, Vida, pred oltar.“

Dim je promeniral po peroni.

„Zbogom“. „Piši in da si mi zdrav.“

In zvonila krona je pri kroni

in smejalo se je iz daljav.

Pisava tujih, posebno latinskih in grških lastnih imen v slovenščini.

Dr. Jos. Tominšek.

im manj se kak jezik zaveda svoje moči, tem občutljivejši je napram vsakemu zunanjemu znaku tujstva, dasi je v svojem ustroju in v svoji zakladnici nemara ves prepojen s tujimi vplivi: vsaj zunanje lice bi naj imelo domače poteze. Razvitih in mogočnih jezikov pa take tujke ne obremenjujejo prav nič; čim več jih more jezik, pustivši jim prvotno obliko, prenesti, tem živejša je njegova tvorna moč, tem večja sprejemljivost za svetovno kulturo in tem lažje postane jezik njen glasnik. Šibkemu jeziku pa se upira vsaka nova tujka, a najbolj tista, ki je vzeta iz jezika, na katerega moč se opira šibkost onega; včasih odločuje za nesprejemljivost tudi nesimpatija z narodom, ki govori „tuji“ jezik, oziroma za sprejemljivost — simpatija, torej nejezikovni motivi.

Slovenščina sicer ni mogočen, a je jako razvit jezik, tako razvit, da si brez težav iz lastne moči prisvaja vse kulturne pojave: kot domač posredovalec. Smo že v dobi, ko naš jezik ni samo prometno sredstvo za našo medsebojnost, ampak široka cesta v širni svet. Ta samozavest pa nalaga tudi dolžnosti; in najvažnejši sta: 1. da se kulturna prometnost naj olajšuje in 2. da pravice, ki jih odločno zahtevamo zase, puščamo brez prigovora z njih stališča tudi drugim.

Najbolj zasebna in nepobitna last vsakega jezika so njegova lastna imena, prav tako, kakor se za specifično narodno last smatrajo — seveda včasih po historizmu — predmeti, ki so jim dodejana lastna imena. Kakor pa ima vsaka oseba pri svojem narodu in svojem jeziku neovržno pravico do svojega imena, in sicer v pravopisni obliki, ki mu jo je dala subjektivnost ali družinska zgodovina; kakor je torej n. pr. ta mož zakonito upravičen, svoje ime imeti vedno napisano „Belec“, drugi „Belc“, tretji „Bevc“, četrti „Beuc“, peti morda „Beutz“ ali „Bewz“ itd., tako moramo tudi osebam drugih narodnosti in jezikov pustiti njih pisavo, brez vsakega ozira na slovnico ali na obični pravopis bodisi svojega, bodisi tujega jezika;

„Haydn“ se mora pisati v pisavah vseh jezikov, ako imamo v mislih slavnega komponista, podobno „Champollion“, „Johnson“, „Latham“, „Murillo“ itd. Dandanašnji smo celo tako natančni, da vsaj najslavnejšim možem puščamo tudi njih krstna imena v obliki njih rodnega jezika; osmešili bi se, ko bi rekli „Joško Verdi, Vatroslav (Ognjeslav ali celo Nace) Loyola, Božidar Mommsen“; naš Trdina je Janez, naš Kersnik (ne Krsnik!) je Jaňko, Cankarja poznamo le kot Ivana, izmed dveh nemških slavnih filologov je eden Iwan Müller, drugi Johannes Müller itd. — Pri lastnih osebnih imenih mora torej vladati svetovna vzajemnost.

Isto veljaj za druga lastna imena, zlasti za zemljepisno-krajevna. Tudi tukaj bo moralo popolnoma prodreti načelo, da puščamo vsakemu narodu in jeziku, kar je njegovega. Povsod še ni prodrlo; velika ovira so geografska imena v jezikovno mešanih krajih: tukaj zahteva historizem nekaj koncesij, a odločevati bi moral ozir na praktičnost ter na prvotni pomen dotičnega lastnega imena, če se da brezdvomno dognati, in prvo ter odločilno besedo ima govoriti narod, ki ondi prebiva in predmet tudi po svoje imenuje. Ako obstoji za kak kraj dvoje povsem samostojnih imen, se rabita obe; ako pa je eno ime le očitna spačenka izvirnega drugega, bi moralo obveljati le izvirno. Kdor ni zagrizen nepristopnež, se dandanašnji po teh načelih ravna; nespametno pa je, v nedvomnih slučajih, ko obstoji sploh le eno ime, si tvoriti navidezno svoje ime, seveda obično le s pomočjo prevoda. Vsak narod mora tu nastopiti za svoje pravice; a te pravice morajo biti realne, upravičene v današnjih razmerah, ne pa morda v starodavnih narodnih odnošajih, ki o njih danes ni več sledu. Slovenci v tem oziru v marsičem grešimo napram Slovanom in drugim narodom, vselej pa v lastno škodo, ker si obtežujemo svetovni duševni stik in — kar tudi ni nevažno — pouk v šoli. Jako radi ona lastna imena ali enostavno prevajamo ali pa jih na zunaj opremljamo s slovensko obleko.

Morebitna prvotna slovanska podlaga takega tujega lastnega imena se more porabiti v razlago imena, ne pa za njega nadomestilo. V vseh teh ozirih smo Slovenci že na pravem potu, a nekaj pogreškov je še treba iztrebiti.

Nezmiselno je prevajati enotna tuja imena, kakor na pr. Salzburg, Innsbruck, Schweinsfurt, Schwarzwald; kajti nikjer na svetu ni „Solnograda, Inomosta, Svinjskega Broda, Črnega Lesa“; vsa taka samovoljno skovana imena so iluzorna in brez veljave. Zlasti pa je

opasno tako postopanje zato, ker bi dalo tujcem pravico, ravnati na isti način z našimi imeni; potem bi se mi ne smeli z dosedanjó odločnostjo upirati prekrstitvam slovenskih imen (Triglav = Dreikopf, Tricorno). — Prazna gonja za besede je tudi, če tujemu imenu odvezamo njegovo edino rabljeno moderno obliko in ga za slovenščino prikrojimo s pomočjo kakega starejšega imenovanja; prav po nepotrebnem škodujemo svojemu znanju, če skujemo besede, ki jih na licu mesta živ krst ne pozna, na pr. Berolin, Draždani, Monakovo, Lipsko, Kolonija (namesto pravilnih (Berlin . . . , Köln, oz. Cöln). Levec je v Pravopisu § 498 priporočal opreznost vsaj pri manj znanih imenih, a v tem oziru je težko potegniti strogo mejo; bodimo zato dosledni in pravični in pustimo tujcem, kar je tujega; edino pri starih udomačenkah (kakor „Rim, Dunaj“) pripuščamo izjemo. — Tudi napram slovanskim jezikom moramo uveljaviti to objektivno stališče: tudi teh ne smemo izpreminjati, kakor je to obično in po „Pravopisu“¹⁾ v mnogih (neizvedljivih!) pravilih zahtevano. V tem oziru popolnoma pritrjujemo A. Brezniku²⁾, ki se je odločno izrekel proti takim poskusom; kajti vedno ostanejo poskusi, zvezo med Slovani pa le otežujejo. Jasno pa je, da bomo mi rabili pristna slovanska imena, ne morebitnih nemških, italijanskih, turških, madžarskih sooblik.³⁾ Zgledov tu ne bom navajal. — Edino teoretične oblike, v praksi nerabne, so — sit venia verbo — starinarske oblike Vojmir, Režno, Koblice, Bregnica i. dr.; čemu bi si obremenjali spomin s takimi oblikami (za Weimar, Regensburg, Koblenz, Bregenz)? Prave spakedranke so tvorbe Cahe (= Aachen), Tubinga (= Tübingen), Trevir (= Trier) i. dr.⁴⁾ Zelo pogrešamo paralelnega seznamka lastnih imen v slovanski in drugojezični (zlasti nemški) obliki za vse slovanske jezike (tudi za slovenskega!). Naši geografi bi naj sestavili tako delo.

Često se tudi greši proti jasni zahtevi, da jemljimo vsako tuje lastno ime neposredno od njegovega lastnika, ne s posredovanjem kakega drugega jezika; izhajati moramo torej n. pr. od italijanskih oblik Napoli, Genova (ne od nemških pretvorb: Neapel,

¹⁾ Levec, Slovenski pravopis §§ 515–532

²⁾ A. Breznik, „Slovanske besede v slovenščini.“ (Ponatisk iz „Časa“ 1909) str. 17. idd.

³⁾ Pri tej priliki pa se naj iznova pribije, da je „Petrograd“ neruska beseda in da se ruska oblika glasi St. Peterburg; njo bi morali rabiti tudi mi.

⁴⁾ Zgleda gl. Levec, n. n. m. 497, 499.

Genua), seveda je pri „Genova“ paziti na izreko; „Bruselj“ je ponesrečena oblika, ker ni niti francoska niti nemška. Kjer so mnogo rabljene oblike že čisto udomačene, tam jih seveda pustimo; imena, kakor Francija, Prusija, Rusija, Lizbona, Grecija, smo najbrže vzeli (da se izognemo nemškega posredovanja) od Italijanov (Francia, Prussia, Russia, Lisbona, Grecia), pa z neitalijansko izreko; takih udomačenih ne bomo več nadomeščali z izvirnimi tujkami.

Nekaj sitnosti prizadevajo i nam i tujcem različni črkopisi. Glede njih se dosledno in povsod uveljavlja pravilo: tu je ime pišem tudi s tujim črkopisom, naj bo še tako čuden za naše oko in v izreki zamotan. Ako je za poseben slučaj potrebno, se dodene v oklepaju izreka. Vsaka druga pot pelje do zmešnjav in zagat. — V to svrho je potrebno, da vsak jezik v svoji pisavi tujk pripušča tudi vse tuje črke, dasi jih sam v svojih besedah ne pozna. A poznanje takih črk spada med dolžnosti olikanca. — Važno omejitev pa vendar moramo pripuščati pri tej dolžnosti: ta dolžnost se razteza le na črke, ki so v zvezi z latinico; splošno zahtevati se že ne more znanje grških črk, njim sorodno cirilico znaj pač vsak olikan Slovan (od drugih tega ne moremo zahtevati), različnih orientalskih pisav pa sploh ne moremo jemati v poštev. Vsi črkopisi izven latinice (in njenih hčerk, n. pr. „nemške“ frakture) se v svetovnoprometni rabi prepisujejo (često že celo v učenih spisih) v latinico, če treba, s pomočjo različnih nadznakov in podznakov; a za jezike, ki se ne pišejo v latinici, torej n. pr. za cirilico, mnogokrat ni sredstva, da bi se avtentno zapisala tujka; že navadne besede postanejo netočne: „Schuman“ in „Šuman“ bi se v cirilici n. pr. pisalo enako; Müller se v njej sploh ne more pisati.

Takih zgledov dobimo na vsak korak. Često si pomagajo v cirilici s fonetično pisavo; potem postane iz Goetheja „Gete“, a take pretvorbe silno motijo študije, ne sicer pri takih slavnih imenih, ki jih vsakdo pozna, pač pa pri obskurnejših; na podlagi cirilske transkripcije jim ne moreš dognati pravega imena. Zato so pričeli n. pr. v cirilici tuja lastna imena sredi cirilskega teksta pisati in natiskovati z latinico. Sila črke lomi! Tehnično je pri natisku ta način seveda velika ovira; nadejati se morda smemo, da bo kdaj latinica izpodrinila nepraktično cirilico in orientalske črkopise.¹⁾ — Soraz-

¹⁾ Matija Majar je v svoji „Uzajemni slovnici ali mluvnici slavlanski“ (Praga 1863) na str. 30 id. še sanjal, da bo cirilica, ki je bil zanj silno navdušen, izpodrinila vse druge pisave in postala vseslovanski črkopis; a danes smo baš nasprotnih želja in nad.

merno s tem razvojem se pričenjajo v novejšem času celo grški citati prepisovati v latinico; cirilica pa je oddala svetovnemu črkopisu le znaka poluglasnika, in še ta nista povsod prodrli. —

Dočim se slovenščina *a)* pri romanskih jezikih dosledno, pri germanskih (izvzemši le nekaj malo krajevnih imen) takisto in nič manj pri nesorodnih jezikih dandanašnji ravna po pravkar obravnavanih načelih in dočim je *b)* napram slovanskim jezikom z logiko doslednosti zahteval A. Breznik n. n. m. uvedbo istih načel: stoji *c)* naša pisava v začudenje vsakega motrilca na povsem nasprotnem stališču pri onih dveh jezikih, ki vsebujeta temelj zapadne kulture: pri staroklasičnih jezikih, latinščini in grščini.¹⁾ Neuganjivo je, zakaj se dela v slovenščini baš pri teh dveh jezikih posebna izjema; saj je bilo pričakovati, da se z ureditvijo pisave francoskih itd. tujk uredi tudi pravilo glede oblike tujk iz klasičnih jezikov, ko vendar ni prav nikakega povoda, da bi njim odmerili čisto posebne zakone. Če ostanejo v slovenščini neizpremenjena imena — kakor se pišejo v svoji domovini — n. pr. Voltaire, Schiller, Leoncavallo, Šafařík, Sienkiewicz, Gladstone, Aranjuez, Chile itd. v kateremkoli jeziku, potem nam sigurno ne gre v glavo, zakaj ne obdrže svojih imen n. pr. Perikles, Hades, Sokrates, Cicero, Mars, Juno, Salamis, Akropolis, ampak nastopajo v oblikah, ki jih niso nikdar imela, namreč kot: „Periklej (slišal sem tudi že „Perikel“), Had, Ciceron, Mart, Junona, Salamina, Akropola“. To se vendar pravi imena naravnost kvariti in učiti nekaj povsem napačnega; kajti ta „slovenska“ (?) imena zbuja v nepoučencu misel, da se tudi v izvirniku res tako glase, učencu pa zmedejo znanje, ker mora šele po nezanesljivem sklepanju določati tujki pristni njen naziv; sklepanje se prav lahko ponesreči in pojavijo se kar smešna imenovanja.

Ako naletimo na take-le besede, za slovenščino prikrojene po sedaj veljavnih načelih: Oh, Hem, Ija, Nes, Min, Bibel, ali se ne bomo zarotili še v istem hipu proti načelom, ki zmrcvarijo imena tako hudo, da jim še strokovnjak kmalu ne ugame izlepa prave oblike! Saj bo šele po vsebini stavkov, kjer stoje, dognal, da tičijo v njih „klasični“ izvirniki. Poskusite z navedenimi imeni! — Večini imen se vsaj kolikortoliko pozna, da so vzeta iz grščine in latinščine, a pravo ime je iz poslovenjene oblike navadno nemogoče spoznati s sigurnostjo, da bi mogel reči: Tako se je mož, hrib, otok izvirno imenoval! Vedeti moraš ime od drugod; slovenščina,

¹⁾ Pri novogrščini pa — čujte! — zopet ne!

kamor sem se zatekel, me pušča povsem na cedilu; niti v latinskem in grškem slovarju ne morem besede iskati izlahka, ker je slovenščina oklenila vse te besede v svoj črkopis. Mari postanejo potem — slovenske?

Dokler so Slovenci vso svojo, vsaj višjo izobrazbo črpali s pomočjo tujega jezika, se nedostatki prisiljene prireditve takih tujk niso prikazovali preočito; kár je zmedla slovenščina, to se je popravilo, vsaj v precejšnjem obsegu, z nemščino kot učnim in učenim jezikom. Zdaj pa, ko že stojimo, vsaj v gimnazijah, precej na svojih nogah, smo tudi navezani na svojo pomoč; naša dolžnost je, da uredimo pouk sistematično, stvarno, praktično, znanstveno: pouk naj olajšuje kulturno posredovanje, naš jezik mora stopiti ven iz vaše ograje in naš pravopis mora služiti ne le domačemu slovstvu, ampak mora zadostovati tudi mednarodnim zahtevam. Višji cilji — večja sredstva!

Pisava teh grško-latinskih imen ima v slovenščini že svojo zgodovino.¹⁾ Dokler se ni prebudila narodna zavest, so bila domača pravopisna vprašanja le postranska. Saj niti domača narodna imena niso imela nikake cene; dala se jim je latinska oblika (Krellius, Rogerius) ali nemška (Chrön), ako se niso naravnost prevedla v latinščino, oziroma nemščino. Z narodno probujo (konec 18. stoletja) pa je to vprašanje takoj potrkalo na vrata jezikovnih voditeljev. Prva sredstva so bila dosledno radikalna. Najagilnejši delavec te dobe, oče Marko Pohlin, je klasična imena skušal kar prevesti v slovenščino, ali pa je istovetil kako slovensko in slovansko besedo istega pomena z dotično grško-latinsko. N. pr. „Hromak“ mu je Vulkan, „Vinodaj pomeni Bahuza“, „Vumnice (t. j. „Umnice“, opomba pis.) so po grško Muze“, Amor = Ljubezen (-ena), „Prijaznice“ so „Harites“, „Vodan“ (in „Vojdan“) je Ares, „Lada“ je boginja ljubezni, „Scyth = Abar.“²⁾ — Značilno za tak narodni radi-

¹⁾ Zaradi omejenega prostora podam tu le posnetek iz nje.

²⁾ Glej te besede v: „Pesme Val. Vodnika“ 1840, na str. 103, 106, 109, 115, 111; in Pohlin, „Tu malu besedišče“ 1781, pod dotičnimi besedami. Celo vrsto takih prevodov pa ima Pohlin navedenih v svoji „Kraynski Grammatiki“ (jaz imam v rokah 2. izdajo l. 1783) na str. 226 in 227; n. pr. „Aeolus = Viharnek, Fertunz“, „Apollo = Belin, Jason (?)“, „Bachus = Pust“, „Ceres = Sejevina“, „Cupido = Lubizhk, Serzhèk“, „Diana = Marena, Nozhliza, Triglav (?)“, „Flora = Rofhne zvi-tarza (sic!)“, „Hausgenius = Skrytek, Shkratel“, „Hekate = Vila, Vilna“, „Juno = Bogina, Slavina“, „Jupiter = Berón, Kraylomozh“, „Mars = Ladón, Tor, Tork“, „Merkur = Shilón, Sélón“, „Minerva = Modriza“, „Neptun = Murán“, „Nympe = teh Bogov Gospodizhne“, „Proserpina = Ninga, Hudina“, „Venus = Zhiftlika“ itd.

kalizem pa je, da našteva Pohl in v svojem „Besedišu“ ravnodušno med domačimi slovenskimi besedami cele stotine takih, kakor „ajfr = Eifer!“

Ker pa se je prevesti dalo le malo tujk, jim je skušal Pohl in še bolj Vodnik dati vsaj glasovno udomačeno obliko, zlasti z nadomeščanjem glasov in črk, ki so slovenščini nenavadne (x, f, ph itd.).¹⁾ Tako čitamo „Memp“ (za Memphis)²⁾ in Branci (= Francozi), Bilip (= Filip), Sander (= Aleksander) in Aleš (= Alexius)³⁾ — Ta način je prav isti, kakor je bil običajen pri stari, še ne razviti latinščini napram grškim tujkam; iz grškega Pyrrhos so naredili Latinci za tedaj še nerodni jezik svoj „Burrus“. V poznejši razviti latinščini pa so prevzemali iz grščine vse oblike izvirne, kmalu tudi že v grški pisavi in Burrus je postal Pyrrhus in Pyrrhos; a pretekla je dotlej vendar stotina let. Slovenci bomo prihodnje leto obhajali stoletnico Vodnikove slovnice in dobro bi jo proslavili, ko bi pokazali, da je naš jezik že daleč preko „Bilipa“ in „Sandra“ in da nismo več vaščani, ampak svetovni občani.

Baš Vodnik je namreč postavil temelj pravilu o obrazovanju tujih lastnih imen, ki se ga v glavnih potezah drže vse poznejše slovnice in ki ga je obsežno obdelal Levec v „Slov. pravopisu“ § 466 idd. Da z „bilipovanjem“ ne bo izhajal, to je Vodnik seveda spoznal; za občo rabo je v svoji „Pismenosti“ (1811) § 162 povedal prav dobro pravilo: „Ptuje imena sploh per nas končujemo in sklanjamo, kakor so same na sebi“. A žal, da je dostavil izjemo, ki dela odslej toliko preglavice: „latinskim in greškim pa večidel konce spremenjamo“. Nato slede zgledi primeroma tako kakor še dandanašnji v slovnica, brez vsakega enotnega načela, le z različnimi pripomočki pri različnih končnicah. Glavna razlika nasproti sedanji pisavi je raba oblik: Mari = Marius, Juni = Junius, Juna = Juno, Cereza = Ceres in pridržatev oblik na -o: Cicero (ne Ciceron). — Metelko je v svojem Lehrgebäude (l. 1825) str. 63 pravila malo poglobil; preko njega v bistvu še nismo prišli. Malavašič je v svoji „Slovenski slovnici“ (l. 1849) § 71 Metelkova pravila z vsemi zgledi enostavno prepisal, oz. prevedel. Tudi Janežič je za 1. izdajo svoje „Slovenske slovnice“ (l. 1854) v § 18 samo

¹⁾ Kako resno so se v tej dobi bavili s črkami, kažejo njim posvečene pesmice Devovih „Pisanic“. Gl. njih objavo: Dr. J. Šiebing, Izv. II. drž. gimn. v Ljubljani 1905, 4–10.

²⁾ Pesme V. Vodnika 1840, str. 107 (cit. iz Pohlina).

³⁾ Vodnik, Pismenost 1811 v „Iliriji oživiljeni“ in na str. 2.

posnel Metelkova pravila. — Na tem stališču smo v teoriji ostali do konca 19. stol., v praksi pa nismo vedeli, kod in kam. Vsaka knjiga piše po svoje in si še sama ne ostane zvesta. Janežič sam je v „Slovenski koledi“ za leto 1858 pisal te-le med seboj nedosledne oblike: Anaklet, Klement (poleg Klemen), Euzebi, pa: Leo, Linus, Formosus¹⁾. Najlaglje so se razširile tiste okršene oblike, ki jih je rabila tudi nemščina [Ovid²⁾, Horac, Properc, Ahil!], dasi često njih tvorba nikakor ni prikladna slovenščini; pri drugih besedah pa ni bilo nikakega merila. — Zmedo najdemo, kamor pogledamo; namesto drugih zgledov opozarjamo le na Starétovo „Občno zgodovino“ v I. zvezku; kajti tu je največja zbirka tozadevnih imen. A povsod vlada breznačelnost v njih obrazovanju; kar v eni sapi se na vsaki strani križajo nasprotni si principi; n. pr. na str. 13 čitamo po vrsti: Kios, Samos, Rod, Ciper (Kij in Sam Starétu očitno nista — in temu se ne čudimo — ugajala); na isti strani stoje: Tmol, Granik, Port, pa: Kavkazus! Nadalje: Tomira, Smerdij (81), pa Memfis (82), novega Apisa (83), Tales in Bijant (oboje 221), Kartagina (48) in Tapsus (53), Moira (125) pa Beotija (111), Hefajst (120) in Klitemnestra (120) itd. (Konec prihodnjič.)

¹⁾ Pač po nobenem pravilu se ni ravnal Kremp l v „Dogodivšinah“ (1845); on piše n. pr. imena narodov: Skytovje (str. 7.), Frygovje, Lydovje, „Gerki ali Helini“, „junak Julius Caesara“, „Komodus“.

²⁾ Glede „Ovida“ („V Ponti zeblo je Ovida“) je Kopitar zavrnil Prešerna, češ, da je „minime carniolice“; nakar mu je Čop odgovoril, da je prav tako „carniolice“ kakor Anton od Antonius. (Glej „Čas“, 1910, 215 pod črto.) — To pot pa ima Kopitar prav; in „Anton“ ni „carniolice“, ampak germanice! Prim. tudi „Čas“, 1910, 217, 218. (Podatki so iz Kastelčeve zapuščine, objavil I. Grafenauer.)

Fr. Albrecht-Rusmir:

Stih.

Neskončna in tuja in mračna
in včasi vsa tiha, vsa tajna
in včasi bleščeča, sijajna
je moje duše samota —

In kakor pojavi se klic sred noči,
zaseka se v črne, uporne mrakove,
raztrga tesnobnega molka okove —:
v srca globočinah se stih rodi . . .

Njen grob.

Spisal Ivan Cankar.

eseni smo pokopali mater. Več ne vem, ali je bil jasen dan, ali meglen, ali če je deževalo. Šel sem za pogrebci kakor v sanjah in še zdaj se mi zdi, da so bile sanje vse, kar se je takrat godilo; in da je bilo morda v resnici čisto drugače, nego se spominjam.

Prišli smo na pokopališče, da nisem vedel kako in kdaj, nato smo stali kraj globoke črne jame, iz ilovnate prsti izkopane. Pevci so zapeli; kakor iz daljave sem slišal zamolke moške glasove, besed nisem razumel. Na debelih vrveh so spuščali rakev v jamo; oboje, rakev in jama, se mi je zdelo preveliko in prečrno za mojo mater, ki je bila drobna kakor otrok. Ko je župnik odmolil — ali pa morda že prej, ne vem več — so vsi krog mene pobirali rumeno prst ter so jo metali na rakev; tudi jaz sem se sklonil, da bi pobral pest prsti kakor vsi drugi; ali skoraj mi je izpoddrsnilo, da bi bil padel na kolena; nekdo me je zadaj prijel pod pazduho. Nato so si pogrebci slekli črne suknje, zgrabili so za lopate in so metali v jamo prst v težkih, velikih kopicah; spočetka je zamolklo bobnelo; kmalu je bobnenje potihnilo, slišal sem le še pritajeno vzdihovanje in ihtenje. Jama je bila polna, grmadila se je gomila, zmerom širja in višja, ogromna, pretežka za mojo mater.

Kako smo šli s pokopališča, tudi več ne vem. Nenadoma smo sedeli v krčmi in smo pili; nekateri so bili žalostni, nekateri veseli; jaz sem jih gledal in sem jih komaj poznal, moje misli so bile kakor mrtve, v črno jamo zakopane.

Teden dni pozneje sem se odpeljal v tujino. Ves tisti teden nisem stopil na pokopališče; prišel sem do vrat, pa sem se vrnil. Kakor strah je bilo v meni — kakor tisti strah, ki obide vernega človeka, preden stopi v samotno svetišče, pred Boga, sodnika svojega. Malodušen sem bil in slab, nisem si upal, da bi odprl vrata v blagoslovljeni hram, kjer je pod težko gomilo spala svetnica mučenica.

Pet let sem ostal v tujini. Čez pet let sem se napotil, da bi molil ob njenem grobu. Odprl sem vrata in sem šel do srede pokopališča, do križa. Tam sem se ozrl prestrašen. Tuj kraj je bil

krog mene, kakor da ga še nikoli nisem videl. Križi, križci, beli in črni kameni, ob zidu vrbe in ciprese, gole, zelene, cvetoče gomile, peščene steze — vse mi je bilo tuje. Groza mi je segala v srce; gledal sem na levo, na desno — od nikoder ni bilo glasu, da bi me poklical, pozdravil. Jaz pa sem mislil, kadar mi je bilo hudo v tujini:

„Pridem do vrat in takrat bom slišal njen glas: Kod si hodil, da te ni bilo tako dolgo? Čakala sem te in nisem mogla spati, celih pet samotnih let! . . . Pa bi šel naravnost do njenega groba in bi pritisnil lice na rosno travo, da bi slišal natanko njen mehki glas in da bi občutil topli dih iz njenih ust. Pripovedovala bi si lepe zgodbe, polne upanja in daljne sreče, kakor vselej kadar sva bila čisto sama; in bila bi sestra in brat, obadva otroka, obadva oči vprte proti vzhodu, da bi ugledala tisto nebeško zarjo, ki je bila njenemu in mojemu trpljenju od Boga obljubljena . . .“

Tako sem mislil.

Glasu od nikoder. Pokličí me, o mati, samo zašepeči, zavzdihni pod gomilo, pa te bom slišal!

Hodil sem med križi, kameni in gomilami; vsi grobovi so mi bili tuji, mrtvi, nobeden me ni pozdravil. Šel sem h grobarju, da bi ga vprašal. Tisti grobar, ki je kopal jamo za mojo mater ter jo izkopal pregloboko, je bil že zdavnaj mrtev. Napol gluhi starec, ki sem ga izpraševal, je z zaspanimi očmi ogledoval mojo suknjo, povedal pa ni ničesar. Nato sem šel k cerkveniku.

„Povejte mi, kje je materin grob? Saj ste bili s pogrebom, še krono sem vam dal!“

Cerkovnik je pomislil.

„Rekel bi, da je v levem kotu . . . če ni morda v desnem . . . star sem . . .“

Kam bi se napotil, koga bi vprašal?

V krčmi je sedelo mnogo znancev; po obrazih se mi je zdelo, da sem jih videl pred petimi leti, da so bili morda celo pogrebci.

„Kje je grob, ki ga iščem?“

„Toliko je pogrebcev zadnje čase, ljudje pomirajo kakor ob kugi . . . kdo bi štel grobove, kdo se jih spominjal?“

Vrnil sem se na pokopališče, da bi iskal s treznim očesom, z mirnim razumom.

Treba je iskati med samotnimi grobovi, med tistimi, ki se jih dolga leta ni doteknila zvesta roka. Bog se usmili, koliko samotnih grobov! Polovica pokopališča same puste gomile, brez spomina,

brez križa in kamena. Še križi so polomljeni, kameni stoje pošev, besede so zabledele. Kaj je bilo napisano na tem križu, ki leži izrvan in zarjavel na gomili? „Svoji nepozabljeni, na vekomaj ljubljeni materi . . .“ Gomilo je bil porastel visok plevel, križ leži v njem — kod hodiš, ti zvesti sin? Saj je šele pet kratkih let, ko si postavil ta bronasti križ, napisal nanj te goreče besede, prilival potočnicam s solzami, z uporno kletvijo zmerjal krivičnega Boga! O ljubezen, postala si beseda! Ko si stopila na jezik, te v srcu ni bilo več! Solza kane iz očesa, razpuhti se v prahu, vzdih dahne iz ust, izgubi se v vetru! Izrujte križe, prevrnite kamene, gomile izgladite! Križi, kameni in gomile so mrtve besede, govore jezik, ki ga nihče več ne razume . . .

Ko sem šel s pokopališča, me je zeblo in noge so mi bile težke. Kakor gre iz cerkve grešnik, ki občuti, da Bog ni slišal njegove molitve; glavo sklonjeno, pogled v tla vprt. Še tisti večer sem se vrnil v tujino.

Zgodi še, da se človek nenadoma zave samega sebe in svojega življenja; kakor da bi planil iz sanj — pomane si oči, ozre se plah ter spozna, da je vse, vse, vse zgrešeno, zapravljeno, izgubljeno, vse, kar je mislil, delal in živel. Tako se je meni zgodilo, ko sem se neblagoslovljen vrnil v tujino.

Neživ živeti — ali bi ne bila skrunilev Boga, ki je življenje? Zaklenil sem se v izbo, zagrnil sem okno. V mojih žilah je tekla kri, moje oči so gledale, moji možgani so mislili, v srcu mojem pa je bila smrt.

Takrat, ko sem vzdignil nogo, da bi stopil v noč, se je roka doteknila moje rame; čisto narahlo, komaj da sem jo čutil. Nisem je videl, ali spoznal sem jo takoj; sladka in topla je ležala drobna materina roka na moji rami. V tistem trenutku, v enem samem sem premeril pot, dolgo sedem dni hoda. Odprl sem železna vrata pokopališča, šel sem naravnost do križa, nato po peščeni stezi na levo, med tište samotne, z visokim plevelom poraščene gomile. Druga je bila drugi enaka, toda nič nisem ugibal, nič se nisem motil; s slepimi očmi bi bil našel materin grob, zakaj ona sama me je vodila. Tam, ob samotnem domu njenem, sem klečal pred njo, prosil sem jo tolažbe in blagoslova.

Zdaj hodim na to svojo sveto božjo pot, kadar mi je težko pri srcu. Tudi nocoj, o mati, ob tej uri, ko so se vse noči razgrnile nad menoj, prihajam k tebi: daj mi tolažbe in svoj blagoslov, da mi kmalu zasije tista nebeška zarja, ki sva jo upala v trpljenju!

Romantiki.

Spisal Ivan Lah.

(Konec.)

o obedu so odhajali gostje večinoma v svoje sobe, kjer so si odpočili na mehkih posteljah, drugi pa v gozd, ker se jim je zdelo, da je ta čas tam najkrasneje. Gospod profesor, ki je hotel imeti v vsakem oziru odločilno mnenje, je dokazoval, da so že stari Rimljani imeli pregovor, ki je priporočal po obedu izprehod; zato je on s slikarico odhajal takoj po kosilu v gozd, kjer je pil vodo iz naravnih studencev. Drugi pa so smatrali odpočitek po obedu za boljše in so hodili spat.

Ob takih časih je sedela v gugalnici na vrtu dama z zanimivo preteklostjo. Jasno popoldansko solnce je svetilo med drevjem naravnost nanjo in njej je to ugajalo. Kakor da se je hotela kopati v solnčnih žarkih. Oblečena je bila nalahno, obraz je nalašč obračala proti solncu in se zdajpazdaj zopet nagajivo skrivala pred solncem v senco dreves. Včasi je obstala mirno, kakor da je utrujena zaspala, a mahoma se je zopet oživila in se zagugala z zadovoljnim, veselim smehom.

Nekoč sem prišel po obedu na vrt, ki je bil ob tem času prazen, kakor da ima v njem pravico samo dama z zanimivo preteklostjo. Stopal sem počasi po stezicah med gredicami in se bližal gugalnici. Ona se je veselo zasmejala in se zagugala. Zanimala me je in pozdravil sem jo že od daleč; ona je s smehom odzdravila in se gugala z nekim posebnim veseljem.

Kadar človek premišlja, kako naj začne razgovor, začne ga gotovo na najbolj navaden način, ki se z njim pogovori začenjajo. Tako sem tudi jaz začel.

„Vam je zelo veselo . . .“

„Da, gospod.“

In gugalnica se je dalje zibala semtertja, tako da so se po njej igrali solnčni žarki, ki so prodirali skozi veje.

„To je živa zadovoljnost, gospodična.“

„Da.“

„Verjemite, da je veselje vas videti.“

„To je lepo.“

„Dovolite, ali je to igra ali resnica?“

Ustavila se je za trenotek.

„Kaj mislite?“

„No, to vaše veselje in zadovoljnost . . .“

Pomislila je nekoliko, potem pa je rekla:

„Ako bi ne bila resnica, potem bi bila igra, ki mi ugaja, in to mi zadostuje.“

„Zadostuje? Hm, to je zanimivo, gospodična.“

„Res, mislite? Zanimivo?“

„Da, zanimivo. Morda vam niti ni znano, da ste ena najbolj zanimivih oseb na tem letovišču.“

Za trenotek je bila v zadregi, pogledala me je zvito in bal sem se, da ji nenavadni ton tega pogovora ni po volji. Ona pa se je položila po gugalnici tako, da je bila videti vsa omamljiva krasota njenega telesa, in se je veselo zasmejala.

„Res,“ je rekla, „ena najbolj zanimivih oseb? In v čem obstoji ta zanimivost?“

„Tega jaz, gospodična, ne vem.“

„Tega vi ne veste?“ se je začudila. „To je škoda.“

„Da, škoda, kajti mene zanimajo zanimivi ljudje.“

„Res? A jaz sem mislila, da vas zanima mlajša grofica.“

To me je za trenotek zmotilo.

„Tudi ona je zanimiva,“ sem rekel.

„Aaa? Da. Treba je, da je več zanimivih, zato da more biti nekdo med njimi najbolj zanimiv.“

In zopet se je zazibala z veselim smehom.

Spomnil sem se v onem trenutku modernih avtorjev in sem si prižgal cigareto. Ponudil sem jo tudi njej. Vzela jo je v roko tako spretno, kakor znajo to samo dame višjega sveta. Zibala se je semtertja in si igrala z dimom, ki je izginjal v solnčnih žarkih.

„Da vam odkrito govorim, gospodična. Zanimala me je vaša zadovoljnost, vaše veselje, ker je v vsem tem nekaj tako posebnega: ne le, da vidimo tukaj na letovišču malo veselih obrazov, ampak sploh dandanes v življenju . . .“

„Mislite, da je to kaj posebnega? Meni pa se zdi, da je glavna važnost v tem, kako izražamo čuvstva. Veste, da včasih ljudje od veselja jokajo.“

„Kaj hočete s tem reči?“

„Mislim, da ima življenje v sebi toliko nelepega in neveselega, da bi bilo zelo nelepó in neveselo, ako bi šteli vse to za resno. Zato je treba vse smatrati kakor igro in paziti moramo na to, da pobiramo iz nje samo vesele strani, jasne trenutke, smeh. — Veste, da je slavni menih Rabellais, rekel, da je smeh vsebina življenja.“

„Vi se pečate z Rabellaisom?“

„Ah ne, jaz ga ne študiram. Prebrala sem njegove besede in sem se smejala.“

„Vi postajate čimdalje bolj zanimiva, gospodična.“

„Res? Torej najbolj zanimivo šele pride. A kaj se vam zdi zanimivo? Ali ni vsak človek zanimiv, nima li vsak nekaj posebnega?“

„To je res.“

„In vidite, to je smeh življenja, to je šala usode, to je zabava sveta.“

„Kako to, gospodična?“

„Ljudje so zanimivi po svojem življenju, ne po obleki; kar je v njih posebnega, je to, da vsak drugače misli o življenju. Ako bi ljudje čutili in mislili enako, bi bilo tako dolgčas na svetu, da bi vsi pospali in od samega dolgega časa pomrli. Kajti različnost šele omogočuje igro in igra je, ki nas zanima, da živimo. Ako se filozofi trudijo, da bi odpravili razliko s sveta in ustvarili vse po enem vzoru, ki se jim zdi najbolj popoln, je to prazno delo, ki nam daje le novega smeha. Sreča je v tem, da je tudi filozofov več, kajti tudi ti so različni. Tako se vrši igra dalje in spremlja jo smeh.“

„Včasih tudi jok.“

„Kdor hoče, naj joka, kdor noče, naj se smeje. Jaz se smejem.“ Zasmejala se je veselo in se zazibala.

„Kakor vidite, je krasno biti na svetu,“ je rekla in začela peti neko italijansko pesem, ki se je končala z besedami: *evviva amore*.

Zdelo se mi je, da je ta žena rojena igralka: v vseh njenih besedah, pogledih, kretnjah je bilo toliko naravnega in neprisiljenega, in vendar je bila to igra.

„Veste, kaj me je zanimalo?“ sem začel zopet pogovor po kratkem molku.

„No?“

„Zakaj ste si izvolila ravno popoldne gugalnico, ko je solnce vendar nevarno beli ženski polti.“

„To vas je torej zanimalo? Vidi se, da vas zelo mnogo zanima. No, odgovor je kratek. Jaz ljubim solnce.“

„Vi ljubite solnce,“ sem ponovil nehote in iskal zmisel teh besedi, kajti videlo se je, da je hotela reči več, nego je mogla povedati z besedami.

„Da, vidite, pogledjte, kako prodirajo solnčni žarki skozi veje dreves in kako prijetno se je igrati ž njimi! Ako bi človek ležal res na solncu, bi se opekkel, ako bi ležal v senci, bi mu bilo mraz, zato si volimo od vsakega nekaj: to je igra. Ampak jaz ljubim solnce, ki mi pošilja žarke v senco, da se ž njimi igram za zabavo, jaz ljubim njegovo gorkoto in svetlobo, kajti ono je, ki nosi k nam življenje in omogočuje celo igro in smeh.“

„To je filozofija gugalnice.“

„Zato je tako lahkotna in vesela.“

„Kako mislite?“

„Filozofija in gugalnica.“

„Mislil sem — vi.“

„Jaz? Jaz se samo smejem —“

„To je mogoče samo pri ljudeh, ki niso občutili resnice življenja, resnosti življenja.“

„Zame je bila resnica in resnost: igra in smeh . . .“

„To je zanimivo.“

„To je več. To je najzanimivejše.“

„Da, da. Hotel bi vedeti, kako je to mogoče.“

„In to je šele — najbolj zanimivo.“

Tej igri besed se je nagajivo zasmejala, dasi je bilo težko misliti, ali je govorila resno, ali se je le igrala in šalila.

„Ne, verjemite, to me zanima.“

„Vidim. Toda zanimivost preneha tam, kjer se začne spoznanje. Mi smo vsi veliki otroci. Videli ste že otroka, ki trga igrače na kose, zato da bi videl, kaj je v njih. Ko v njih ničesar ne najde, jih vrže proč in ga ne zanimajo več. Zato so nesrečni oni ljudje, ki motrijo stvari do dna in jim je vse več nego igra in smeh, kajti morje je v globočinah prav tako voda kakor na vrhu, ampak lepše je voziti se po njem nego bloditi na njegovem dnu. Najbolj zanimive so za nas stvari, ki so nam najbolj skrite, toda ko bi jih preiskali do dna, našli bi tudi tam igro in smeh. So ljudje, ki jim je to delo edino veselje. Čemu braniti jim!“

„Sedaj se ne čudim . . .“

„Moji zanimivosti?“

„Da.“

„Vidite, to vse leži v tem, ker me ljudje ne poznajo; ko bi me spoznali, ne našli bi ničesar zanimivega več na meni.“

Legel sem na klop pod drevesom. Ona se je mirno zibala in si polglasno pela svojo pesem. —

„Vi ste otrok, vi ste velik otrok,“ je začela govoriti, ko sva nekaj dni pozneje proti večeru sedela skupaj v gugalnici in sem jo izpraševal o njeni zanimivi preteklosti. „Rekla sem vam, da otroci iz radovednosti razbijejo igrače, ker hočejo vedeti, kaj je v njih, in potem so nesrečni, ko najdejo tam praznoto ali kvečjemu kako navadno vzmet, ki se je preje prožila in dajala igrači gibanje in življenje, zdaj pa je prazno, brez sile. Toda vi hočete vedeti, in ker ste mislili, da bo pripovedovanje v šepetajočem večeru bolj romantično nego pri popoldanskem solncu, zato ste si izbrali ta čas. Vidite, tudi vi ste romantik in mislite, da mora biti vse tako, kakor to pišejo zaljubljeni ljudje. Treba je sedeti zvečer na klopi na vrtu ali ob oknu v sobi — ali v gugalnici pod drevesom ter pripovedovati povest. Ah, vi ste otrok.“

Toda videlo se je, da se ji hoče pripovedovati, kakor se je meni hotelo poslušati. In niti tega ni mogla zakriti, da se ob šepetajočem večeru na vrtu drugače pripoveduje povest nego ob popoldanskem solncu. Vkljub vsej živahnosti in posmehljivosti se je vsilila nekaka resnost v ta trenotek.

„Vem, da me tukaj imenujejo „damo z zanimivo preteklostjo“, je nadaljevala, „kajti človek ima zato oči in ušesa, da vidi in sliši mnenje, ki ga imajo ljudje o njem. Kdor dobro vidi in sliši, mu ni težko to mnenje videti in slišati, kajti ljudje veliko bolj premišljajo in govore o drugih nego o sebi. Jaz sem jim vedno privoščila to zabavo. Moja največja radost pa je bila, da sem jih pustila v negotovosti; zdelo se mi je včasih, da se igram s celim svetom, prav tako, kakor se na primer igram s solničnimi žarki. Morete si misliti, kako je to lepa igra.“

„Da, toda treba je za to talenta.“

„Mislite? Vselej ne. Množica ne mara talentov, hoče samo zabave: igro in smeh.“

„Toda tako zvani višji sloji.“

„Prosim vas, ne govorite o njih. Jaz ne vidim nikjer nič višjega. To je vse samo na videz. Videli boste to takoj: nekoč se je nekdo iz tako zvanih višjih slojev igral z nekim človekom iz tako zvanih nižjih slojev in uspeh te igre sem bila jaz.“

Pogledal sem jo začudeno.

„To ste krasno povedali.“

„Igra je bila torej moj začetek: zabava in smeh. Potem sem jaz postala igrāča, ki so se ž njo drugi igrali toliko časa, dokler se nisem naučila igrati sama; in potem sem se jaz z drugimi igrala. Ko bi bila štela življenje za resno, bi bila iz tega nastala tragedija; ker pa sem videla okoli sebe samo igro, je postala iz vsega komedija.“

„Komedija.“

„Da, to je vsa moja zanimiva preteklost. Čemu govoriti o njej! Postalo bi dolgčas meni in vam. Ljudje so otroci in igrače obenem.“

„Vi torej niste nikdar resno ljubili?“

Zasmejala se je veselo in se je naslonila na drugo stran, tako da se je gugalnica zazibala.

„Da, tudi to je bilo nekoč.“

Nastal je za trenotek molk.

„Tudi to je bila igra. Takrat se je zadnjič življenje poigralo z menoj kakor z igračo. Verjemite, da je včasih čudovita sreča v tem, da človek postane igrača nekakih višjih moči, iluzij, sugestij, ali lastnih čuvstev in prevar. Tako se je zgodilo z menoj . . . Suženjstvo ljubezni je neskončno sladko, v tem je vsa globokost in resnost življenja; ako bi se ljudje oprostili te sile; razbili bi življenje, kajti nič neskončno sladkega bi več ne našli v njem . . . Nekoč sem se naveličala iger in igrač in sem se poslovila od onega sveta. Zahotelo se mi je po nečem, kar bi bilo več nego igra. Nastanila sem se v prvem nadstropju velike hiše poleg zelenega parka. Zahrepenela sem po ljubezni. Nekoč mi je pripovedovala moja prijateljica o mladem umetniku, ki je imel črne lepe lase, modre sanjave oči in je godel na gosli kakor cigan. In tega umetnika sem ljubila.“

„In vi ste ga poznali?“

„Ne, ampak on me je poznal. Predstavljala sem si ga tako, kakor je o njem sanjala moja duša. Včasih sem slonela na oknu in strmela v noč. Zdelo se mi je, kakor da ga vidim pred seboj, da zro vame njegove velike oči, zdelo se mi je, da slišim njegovo trepetajočo cigansko pesem. V nočeh se je budilo v meni toliko misli, da sem hotela vstati in pisati pismo. Bilo je toliko sladkega v tem nemiru, toliko sreče v tem tistem hrepenenju. Vsa moja mladost se mi je zdela kakor izgubljena, vsa moja preteklost se mi je gnusila. Zdelo se mi je, da prihaja novo življenje, čista sreča, lepša nego sanje, slajša nego greh. Kako sladke so bile bolesi

onih dni, kako nebeško je bilo trpljenje prečutih noči! . . . A kratka je bila ta sreča. Nekoč je prišel k meni. Zakaj je prišel! Da bi ne bil prišel nikoli! Nič ni bilo, kakor je bilo preje v sanjah. Skoraj sovražila sem ga in nisem si mogla misliti, pokaj je prišel motit moje lepe sanje. Odšel je in jaz sem plakala za svojimi sanjami. Toda spomnila sem se: bila je to igra in — jaz sem se zasmejala. Poslej je bilo prazno moje življenje, tako prazno, kakor ga rodi spoznanje. Niti igre se mi ni hotelo, niti do smeha mi ni bilo. Iz tega sem našla čudno rešitev, in zdi se mi, da je bila to edina mogoča rešitev.“

„In to je bilo . . .“

„. . . To je bilo, hm — to je bila zopet igra.“

„To je strašno.“

„Ne strašite se! Svet je danes po mnenju mnogih ljudi zelo nesrečen. Pravijo, da to dela kultura. Res, solnce sije visoko, svetloba skoraj mami oči, vročina budi neugasljivo žejo, srca so utrujena in iščejo miru in počitka. Zato srečate tako mnogo ljudi, ki iščejo Boga, vero, resnico, ljubezen, srečo, življenje, iščejo vse. Zdi se nam, kakor da smo vse izgubili. In zdi se nam, da je vse tako daleč, daleč. Tako iščejo utrujeni ljudje vse v daljavi in omagujejo pod lastno težo. Nekateri se zadovoljijo s prvo lažjo, ki jo srečajo in jo imajo za resnico zato, da jim ni treba iskati dalje, drugi pa ne verjamejo niti lastni resnici in iščejo brez sreče dalje. Število teh poslednjih se množi od dne do dne. Človek, ki ne veruje niti v ljubezen niti v srečo, se mora zadovoljiti z igro, ki je temu podobna.

Nekoč sva se srečala s človekom, ki je bil kakor mi vsi: utrujen je bil od iskanja, hrepenel je po sreči in je iskal miru v življenju. Hotelo se mu je ljubiti; toda ljubezen je nad našo voljo, in to je za mnoge ljudi velika nesreča, ker ona je edini hladilni napoj v veliki vročini življenja. In kaj hočemo v takih časih? Igrala sva torej drug proti drugemu zaljubljenost; igrala sva tako, da sva vedela, da igrava, a igra je bila skoraj lepša od resnice; komaj sva čutila, da je le igra to, kar sva si želela, da bi bilo resnica.“

„To je čudno.“

„Da, toda to je najbolj zanimiva stran moje preteklosti. Ker nismo bili tako srečni, da bi se bila z nami igrala ljubezen, igrali smo si mi z ljubeznijo in konec igre je bil — smeh. Ah, bili smo tako otročje mladi in smo zasledili tako skrivnost življenja, ki nas je rešila praznote in obupa! Kaj bi bilo življenje brez ljubezni, kaj bi bil svet brez solnca? Toda kdor nima ljubezni, naj živi v nje

odsevih, kdor se noče greti na solncu, naj leži v senci in se igra s solnčnimi žarki. Od takrat se rada igram s solnčnimi žarki.“

„In igra ljubezni —“

„Igra ljubezni je prešla kakor vsaka igra. Ni mogoče drugače. Bila je krasna. Ali zakaj ste hoteli vse to vedeti? Ah, kako je sedaj dolgčas!“

„Dolgčas?“

„Umeknila sem se iz mesta na letovišče, in bilo mi je tu tako radostno, veselo! Bilo mi je vse igra in smeh. Hranila sem svojo skrivnost pred drugimi in se jim smejala. Ah, ko bi vedeli! — Glejte, zmračilo se je med tem.“

„Da, zmračilo.“

„Ob takem času prihaja sem grofica.“

„Da, ona je srečna v svoji laži.“

„Ah, to je sreča!“

„Da! Verjemite, da je v tem nekaj posebnega.“

„Nje sreča je kakor krasna stavba iz papirja; najmanjša sapica jo lahko uniči.“

„In kakšna je naša sreča?“

„Naša sreča je v tem, da vidimo stvari jasno, kakor so, in si iz njih jemljemo to, kar je sladko in prijetno: igro in smeh . . . Čemu govoriva vse to? Ali se vam ne zdi, da je en pogled v ta krasni večer lepši nego vse najine misli? Dandanes ljudje preveč mislijo in premalo čutijo; to jih dela nesrečne. So otroci, kakor ste vi. Čemu smo si skazili večer s tem pripovedovanjem? Zakaj nismo rajši igrali in se smejali?“

Za trenotek sva sedela molče. Večer je bil jasen, nad nami se je svetilo visoko nebo, ki se mi je zazdelo v tem trenutku tako neskončno krasno, da nisem mogel razumeti, zakaj neprestano ne gledamo nanje, da bi se srce veselilo ob njegovi krasoti.

„Vi ste se zasanjali,“ je rekla gospodična poleg mene in se zgenila.

Nisem vedel, čemu me moti. Zagledal sem se v njen obraz in iskal na njem sledov njene zanimive preteklosti. Ni bilo na njem nič posebnega. Lice je bilo mirno, oči so nagajivo gledale v mrak, ustna so se držala na smeh.

„Kako krasen večer,“ je rekla, „kaka opojnost je v njem, kaka veličastnost! Srečni so oni, ki ljubijo ob takih večerih . . .“

Naenkrat se je začul na vrtu krik in temna senca je izginila med drevjem.

„Ali je bil to jok ali smeh?“ sem vprašal.

„Grofica je bila . . .“

„Pojdiva sedaj,“ je rekla gospodična in je stopila iz gugalnice. Sledil sem ji brez besedi.

„Vi veste gotovo?“

„Da, videla sem jo, ko se je bližala.“

Pri vratih sva se razšla.

„Lahko noč, gospodična!“

„Lahko noč!“

Sedel sem še dolgo na klopi pred gradičem in gledal veseli vodomet, ki je neprestano šumel. Večer je bil poln nemirnega šepetanja in neznanega hrepenenja. Nebo je bilo visoko, jasno,

* * *

Drugi dan sem odhajal. Zahvalil sem se gospe Tatjani za nje prijaznost in gostoljubnost.

„Vem, da niste imeli tu primerne družbe,“ je rekla gospa Tatjana. „Življenje v mestu nudi več zabave. Tudi jaz kmalu odidem.“

Bilo je to naravno, kajti gospa Tatjana se ni dolgo ustavila na nobenem letovišču.

V tem je prišel sluga naznaniti, da starejša grofica želi govoriti z menoj. Odšel sem v sprejemno sobo. Tam je sedela vsa objokana.

„To je bila strašna noč, gospod. Ne morete si misliti, kako je to bilo strašno.“

„A kaj se je zgodilo?“

„Vi veste, da je ona otrok, popolnoma otrok. Ona zelo ljubi ljudi, ali nekateri so ji grozno zoprni in se jih boji. Tako se na primer boji te dame, vi veste . . . Ona je proti moškim zelo nezaupljiva, toda vas je vedno hvalila, vedno je govorila o vas. Vedno je hotela z vami govoriti, ker je rada poslušala vaše pripovedovanje in ste si pridobili nje zaupanje. Vi veste, koliko trpim s svojim otrokom. In kako sem bila srečna, ko je našla v vas dobrega prijatelja; bila je tako otroško srečna in vesela. In zdaj naenkrat se je vse izpremenilo. Ona vam ne veruje več, in to je strašno, strašno . . .“

„Ali ni mogoče govoriti z gospodično?“

„Da, to sem vas hotela prositi, da ne odidete preje, dokler se ne poslovite od nje. Vi veste, da bi bilo to zame strašno. Toda sedaj še ni mogoče; prosim vas, obiščite nas čez eno uro.“

Eno uro pozneje sem stopil v sobo h groficama.

„Mimi, gospod se poslavlja,“ je rekla starejša grofica.

Ona je sedela v naslanjaču ob oknu. Pogledala me je počasi, z mirnim pogledom. Nje obraz je bil blede, nje usta brez življenja. Povesila je glavo in rekla:

„Vi se poslavljate . . .“

„Da.“

Dve veliki solzi sta zdrknili po blestem licu. Dvignila je roko, kakor da bi mi jo hotela podati.

Ta trenotek sem čutil ž njo kakor še nikdar z nobenim človekom. Čutil sem se krivega pred njo. Poljubil sem ji roko.

Ihtela je naglas.

„Oprostite, grofica,“ sem govoril, premagan od velikega sočutja do nje. „Oprostite, vi se motite. Trenotki, ki sem jih preživel tu v vaši bližini, so bili najkrasnejši. Ostanajo mi nepozabljivi. Ohranim njim in vam zvest spomin.“

Toda ona je plakala neutolažljivo. Stara grofica je sedela utrujena na zofi in si pokrila obraz z rokami.

Priklonil sem se in odšel. Nekaj težkega je ležalo nad menoj; zdelo se mi je, da slišim zapovedujoč glas: Ne odhajaj! Toda voz je bil že pripravljen in sluga je nosil nanj moje stvari.

Ob vozu je stal moj znanec iz gozda in se smejal.

„Torej vam je postalo dolgčas,“ je rekel.

„Ne. Meni ni dolgčas.“

„In vendar odhajate.“

„Da, jaz sem se že pozdravil. Želim vam isto.“

„Hvala lepa. In kaj mislite sedaj glede žensk.“

„Nič ne mislim, gospod, samo čutim.“

„In kaj čutite?“

„Čutim, da je v življenju toliko krasnega, da ne more biti v njem nikomur dolgčas.“

„Škoda, jaz sem hotel z vami nadaljevati svoj pogovor.“

„Ni škoda, ker bi ne bilo konca. In kar je brez konca, je dolgočasno. In to so vsa velika vprašanja, ki jih vi rešujete. Zato je vam dolgčas. To je moderna bolezen. Veste, da sem poznal človeka, ki je živel na svetu iz radovednosti.“

„Res?“

„Da, iz same radovednosti. Nosil je stalno s seboj samokres in je vsak dan mislil, da se ustrelji; toda držala ga je na svetu radovednost.“

„Kako to?“

„No, vsak dan je prinesel s seboj toliko novega, da je bilo vedno treba čakati drugega dne, da je videl, kaj se nadalje zgodi, In se ni ustrelil nikdar.“

„To je bil čuden človek.“

„Toda zelo razumen. Ko so mu odpovedale že vse vezi z življenjem, je našel še vedno eno, ki ga je držala tu: radovednost. Rekel je, da se mu je vsak dan izplačal, da ga je počakal. Toliko krasnega je v življenju. Kadar ne bode imeli drugega, spomnite se tega človeka.“

„Hvala vam, da ste mi povedali o tem človeku. Na svidenje.“

Odšel je proti gozdu, kamor sta izginili tudi dve mladi gospodični, ki sta bili med tem prišli od druge strani. Gospa Tatjana je stala na pragu in naročala pozdrave za svoje znanke. Ozrl sem se v prvo nadstropje na okna, kjer je stanovala gospodična, ki je prejšnji večer sedela z menoj v gugalnici. Nje okna so bila zaprta. Nisem čakal, da se odpro. Sedel sem na voz in velel pognati.

Jutro je bilo živo in mlado, svetila se je zemlja pod žarečim solncem in življenje je pelo zmagoslavno pesem svojih skritih moči in neznanih sil. Voznik je priganjal konja, da bi še o pravem času dospeli na postajo.

Oziral sem se po gorah in lesovih, po razvalinah in gradovih, spomnil sem se pesnika, ki je hodil tam okoli v poznih nočeh, in spomnil sem se ljudi, ki so bili na onem letovišču pod gorami.

Skoraj bi bila iz tega nastala povest ali drama; bilo bi v njej dosti resnice in resnosti; ali pa bi bila morda le igra in zabava?

Kako čudno si posvetilo, življenje, v našo temo! Kako naj te ne ljubimo, kako naj ne gremo za teboj? Kaj hočemo od tebe in kaj hočeš od nas? Ali naj si delamo bajke o tebi in naj se veselimo v njih neresničnosti, ali naj se igramo s tvojimi žarki, ali naj premotrimo celo tvojo globokost? Ti večno solnce, ti ljubezen naša!

Vsa pokrajina je ležala tiha, nema, kakor prazna. Le voz je ropotal po cesti in ropotanje je odmevalo po pokrajini. Kaj je mar pokrajini: voz, popotnik, vprašanja! Prosta mu pot! Svet je velik. Kaj je gozd, gora, grad, razvalina? Samo na sebi ni nič, ampak vse je onemu, ki to ljubi. Zato je življenje krasno in napaja z neizčrpnimi viri vse, ki zaidejo v njegov raj.

Vsa pokrajina je sijala in se svetila v tisočeri barvah, v njej je vstajalo mlado življenje, hrepeneče k solncu. Molčale so cvetoče loke, kakor da bajka-ljubezen s tihimi koraki stopa preko njih.

Paberki o Korytku in dobi njegovega delovanja v Ljubljani.

Dr. Fr. Kidrič.

(Dalje.)

Ideja o enem samem literarnem jeziku za vse Jugoslovane se je namigavala že v Gajevi „Kratki osnovi“ (22—23), se poudarjala vedno česče v „Danici“, zdaj prikrito v prevodih Kollárjevih spisov, ki so poudarjali štiri glavna slovanska narečja (rusko, poljsko, češko in ilirsko): tako v prevodu odlomka iz „Rozpraw o jmenách, počátkách a starožitnostech narodu Slavského a jeho kmenů, u Budimu 1830“¹⁾ in pa v prevodu razprave „O literárněj vzájemnosti mezi kmeny a nářečími slavskými“²⁾, poslane Gaju še pred natiskom češkega originala³⁾ od avtorja v rokopisu⁴⁾, zdaj zopet v originalnih sestavkih,⁵⁾ in ta ideja se je razkrivala obenem vedno izraziteje kot stremljenje, da postane štokavščina podlaga tega skupnega literarnega jezika. Videti je kot nedvomno: resne namere, naj neha samostojna slovenska literatura, ni videl noben „čbeličar“ v prvih oglasih Kollár-Gajeve teorije, stremeče za idealnim, Hrvatom dosegljivim ciljem, prezrše pa pri raztezi na Slovence vitalne potrebe za svojo eksistenco se borečega in s tujim ali potujčenim elementom prepojenega narodiča, silo skoro tristoletne literarne tradicije, vrednost samoniklega genija à la Prešeren, nedostatek slovenske politične samoodločbe ter Slovincem in Hrvatom skupnega političnega torišča. Niti dr. Jaka Zupan, ki je obiskal sredi aprila 1835 iz svojega celovškega prognanstva tudi Zagreb, si ni predstavljal „hrovatenja“ tako, čeravno je lahko pisala „Danica“ 18. aprila 1835. l. o njem: „On negledech na trude y troshkove vsze udily naztoji z razshiravanjem dapache y z dareslyivim razdelivanyem horvatzkih y szerbzkih knih, lyubav k horvatzkomu na-

¹⁾ Danica 1835, stran 122.

²⁾ Danica 1836, str. 114—116, 117—120, 122—123.

³⁾ Hronka, Dílu I. swazek II. (W. B. Bystřici 1836) 39—53.

⁴⁾ Kollár Gaju 19. VII. 1836, Gradja IV, 100; prim. M. Murko, Kollárova vzajemnost slovenská v: Jan Kollár, Sbornik . . . Ve Vidni 1893, 203.

⁵⁾ Prim. Danica 1835. str. 39, 50, 269, 293; 1836, str. 60, 194 itd.

rechju y szlovztvu povszuda razproztraniiti . . . Ako igdo, tak zaisto ov verlo vuzheni Szlovenac previdi potrebochu duhovnoga zjedinenya vszih ilirzkikh Szlavijanov . . .“ (str. 60). In tudi Vraz, ki je nameraval pristopiti k „Danici“ kot slovenski pesnik,¹⁾ je razpravljaj ob svojem prvem obisku v Ljubljani s Čopom v Prešernovi prisotnosti o pogojih enotnega slovenskega literarnega jezika, in res prepričal Čopa o veljavnosti svojega nazora, naj se vpoštevata tudi vzhodno-štajerski govor in piše n. pr. kupec mesto kupíc, krateg m. kratík, sem m. sím, lepega m. lepímu itd.,²⁾ da se laže doseže enotnost v pisavi.

Tik pred Korytkovim prihodom je bilo videti, kakor da ukreše Vraz, ki je prišel, menda okoli 18. januarja 1837,³⁾ drugič v Ljubljano in ostal pri „čbeličarjih“ do 28. istega meseca⁴⁾, tu ogenj, ob katerem bi se mogla greti brez izpodrivanja in zavisti brata Hrvat in Slovenec ter si nabirati moči za svoji sicer posebni, a lahko k istemu cilju vodeči poti. Na dnevnem redu so bile slovenske narodne pesmi: Kastelcu je bil menda že tudi Smolé izročil svojo zbirko,⁵⁾ da jo uporabi za Čbelico, Prešeren je imel vsaj zbirko po svoje redigiranih, četudi od drugih zapisanih narodnih pesmi,⁶⁾ svoji zbirki sta imela pač že tudi Ravnikar in Metelko⁷⁾ in ribniški Rudež je imel razen pesmi tudi zbirko drugega folkloriističnega blaga (gl. spredaj str. 300—301), grof Anton Auersperg je iskal gradiva za prevode v nemščino in naprosil tudi Vraza primernih prispevkov.⁸⁾ Vraz je prepisoval vsaj Prešernovo zbirko⁹⁾ in dobil od Prešerna in Kastelca tudi obljubo, da mu pošljeta svoji zbirki v Gradec.¹⁰⁾ Brezdvomno se je govorilo mnogo o literarnih načrtih pod okriljem Čbelice,¹¹⁾ čeravno je Prešeren usodni pomen Čopove smrti za nove roje „Čbelice“ že slutil in mislil na izdajo svojih zbranih „Poezij“.¹²⁾ Po vsej priliki je povabil Vraz takrat

¹⁾ Prim. Branko Drechsler, Stanko Vraz, 16.

²⁾ Prim. ČZN VII, 191 sl.

³⁾ Prim. Vrazovo „Cvetje ljubljansko“, v katerem je zunaj datum „18—23. prosinca 1837“, na strani 28. pa „V Ljubljani 24. prosinca 1837“. Zbornik Matice Slovenske III, 10.

⁴⁾ Vraz Gaju 27. I. 1837, Gradja VI, 315.

⁵⁾ Smole Vrazu 20./26. X. 1840, Zbornik Mat. Slov. IV, 190.

⁶⁾ Štrekelj, o. c. IV, 9—13.

⁷⁾ Prim. Korytko, Ost u. West z dne 3. VIII. 1838, str. 259.

⁸⁾ Vraz Gaju 27. I. 1837, Gradja VI, 315. ⁹⁾ Zbornik Mat. Slov. III, 10.

¹⁰⁾ Vraz Jarniku 4. IV. 1838, Dēla V, 177.

¹¹⁾ Prim. Vraz Kastelcu 10. VI. 1837, Preš. ostalina.

¹²⁾ Prešeren Čelakovskemu 22. VIII. 1836, Zvon II, 112.

Prešerna tudi med sotrudnike kakega eventualnega slovenskega almanaha v Gradcu: Prešeren mu je namreč že pred 2. aprilom 1837 „obljubil prinose.“¹⁾ Obenem je iskal Vraz „Ilir iz Kranjske“, tovarišev „Iliru iz Štajera“, čigar ilirska „Stana i Marko“ sta bila izšla v „Danici“ 12. septembra 1835 kot prvi Vrazov tisk. Očividno je vsemal to pot Vraz „čbeličarje“ za ono idejalno formo hrvaško-slovenske literarne zajednice, za katero je gorel sam takrat, ko je, menda kmalu po prvem posetu v Ljubljani, Gaju „obljubil . . . medju desetimi pësmami krajnskimi jedno po občem illyrskom spisati“:²⁾ glavna skrb ostani slovenskemu literatu oranje slovenske ledine, poznaj pa tudi jezik in slovstvo svojih najbližjih bratov in položi tuintam dar spoštovanja na oltar onih, kjer moreš črpati bodrilo in dobiti oporo! Prešeren je čutil sicer preživo vezi med svojim pesniškim poletom in rodnim jezikom in vedel, da bi tista „ena ilirska“ ne mogla biti enakovredna „kranjskim“: „On zëlo žaluje, da je več tolike dobe, da nemože si Ilirščine tako prisvojiti, da u njoj štogod vitežkog piše“. Vendar brezuspešna Vrazova agitacija ni bila: Prešeren, pač po vplivu „Danice“ že prejšnje leto „Ilir is Kranjske“ (Preš. Album 823), in Kastelec postaneta Gaju „rodoljubnošcu uzhitjena brata te (ga) u duhu gerlita i pozdravljata“, Prešeren Gajevo „Glogovkinju (= Nek se hrusti šaka mala) rad sluša i peva“, z ilirskimi „namislima sasvim sudara“ ter Gaja „jesenas . . . volji oblaziti“.³⁾ Ilirsko ime, ki se je pojavilo z novim letom 1836 tudi v naslovih Gajevih listov, je bilo za Kranjce vabljujejše nego hrvaško, saj so spadali oficijalno v „ilirsko kraljestvo“ in imeli tudi v Ljubljani svoj „Illyrisches Blatt“; gotovo pa bi se Prešeren ne bil vnel za Gaj-Vrazove „namisli“, če bi bil zvedel in mogel slutiti dvoje: prvič, da sta Gaju „zagrebška hrvaščina in kranjščina najneznosnejša jezika“,⁴⁾ drugič, da je obljudil isti Vraz, ki je razpravljajl v Ljubljani tudi o slovenskih literarnih osnovah, Gaju že pod vtiskom vesti o prvi svoji tiskani pesmi „z radostjom medju desetimi illyrskimi samo jednu kranjsku“.⁵⁾

Toda Prešeren je bil umetnik in se je moral razen tega še neprestano boriti z najbolj vsakdanjimi skrbmi; v agitatorja in organizatorja ga ni moglo prestvariti niti Vrazovo osebno nav-

¹⁾ Vraz Prešernu 2. IV. 1837, Dëla V, 156.

²⁾ Vraz Gaju 2. X. 1835, Gradja VI, 309.

³⁾ Vraz Gaju 27. I. 1837, o. c. 315.

⁴⁾ Kopitar Kristijanoviću 8. VI. 1838, Kukuljevićev „Arkiv“ XII, 100.

⁵⁾ Vraz Gaju 2. X. 1835, Gradja VI, 309.

duševanje niti glasovi o literarnih stremljenjih in načrtih v slovenskem svetu izven kranjskih mej, prihajajoči pismenim potom v deželo: Korytko je dobil iz razgovorov s Prešernom pač kmalu vpogled v literarne razmere svoje nove okolice, obenem se pa tudi prepričal, da je Prešeren osamljen genij, ki ga mori v središču „Kranjcev“ vsa kulturno-literarna mrtvičnost naroda brez narodnosti, nenormalne slovensko-nemške dvoživke, ki je po večini samo nerodno jecljala, kadar je skušala stvarjati v vtepeni nemščini, a zapravila med vtepanjem tudi stik z rodnim jezikom in začela smatrati za neizpremenljivo usodo, da „deutsch sprechen in der Regel hier zu Lande die Herrinen und Herren, die befehlen, slovenisch die, so von dem Dienerstande“.

Kakor Čop, ko je prišel iz Lvova, je lahko vzdiknil tudi Korytko: „V literarnem oziru se Ljubljana z Lvovom ne da primerjati“¹⁾. Ljubljansko le nemškim glasovom odprto gledišče je bilo res le „provincijalna buda skrajno srednje vrste“²⁾. Edino zatočišče kranjskih literatov v Ljubljani je bil prvih petnajst mesecev Korytkovega bivanja med Slovenci nemški Kleinmayrov tednik „Illyrisches Blatt“ pod uredništvom profesorja Fr. Ksav. Heinricha: Ker niso producirali Kranjci dovolj nemških limonadnih prigodnic, suhoparnih zgodovinskih povestec, misijonskih poročil, razprav o korenju, čebelarstvu, živalski piči itd., ponatiskoval je urednik v popolnem nerazumevanju dolžnosti urednika „patriotičnemu“³⁾, četudi nemškemu listu na Kranjskem iz sorodnih avstrijskih listov razen pesmic in povestec tudi članke o kačjem plesu v Indiji, vampirjih na Grškem ali kobilicah na Kitajskem, da je izpolnil — štiri strani svojega lista. Med višjimi ljubljanskimi krogi se je dalo najti pač „zelo mnogo dobrih sočutnih ljudi, ampak komaj eden, ki bi mogel zapustiti površino konvencionalne vodne gladine in se potopiti nekoliko globlje“, „o literarnih virih, pomočkih in dovzetnostih ni bilo niti govora“⁴⁾. Nad malobrojnim krogom „čbeličarjev“ je visel izza abecedne vojske Damoklejev meč Kopitarjeve jeze, obračajoče se predvsem proti Prešernu, o katerem je slutil, „da je bil v prvi vrsti tisti, ki je dobrega Čopa proti njemu inspiriral“ in katerega je smatral čisto po krivici za tako tesnosrčnega zakrknjenca,

1) Čop Kopitarju januarja 1830, Zbornik Mat. Slov. V, 93.

2) Auersperg Bauernfeldu 1836, Wiener Zeitung 1906, Nr. 81.

3) Prim. Korytko Glaserju 6. X 1838. ZNTŠ LXXXVI, 117.

4) Auersperg Bauernfeldu 1836, Wiener Zeitung 1906, Nr. 81.

ki bi morda z njegovim „prijateljem... ne bi niti rad občeval“¹⁾. Podjetje je hiralo tudi radi pomanjkanja gmotnih sredstev, ker se je bil Kastelic navolil požrtvovalnosti. Sredi l. 1837. je bil Prešeren že prepričan, da „Čbelica“ ne izfrči več v doglednem času²⁾. „Kranjci so počivali kakor doslej v nedelavnosti. Dr. Prešeren je imel premalo časa, je bil preobložen z drugimi posli in zato slabo razpoložen, da bi se pečal še z literarnimi vprašanji. In Kastelcu so nosile „Čbelice“ premalo, tako pa je ostajalo vse statu quo. Tiskarji niso imeli kaj tiskati, občinstvo ne čitati.“³⁾

Kljub svoji zaposlenosti je bil izmed „čbeličarjev“ Prešeren skoro edini, ki je metal v temo letargije žarke življenja: „Zdravilo ljubezni“, „Odprlo bo nebo po sodnjem dnevi“, „Ribič“, „Prosto srce“ in „Osrčenje“⁴⁾ so večinoma v tej dobi pač tudi nastale⁵⁾, istotako „Napis na grobu Čopovem“⁶⁾ in sonet „Zopet izdajavcu Volkmerovih fabul in pesmi“⁷⁾. Razen Prešerna sta se oglasila le še dva „čbeličarja“: Jakob Žemlja s prevodom Bindoccijevega soneta „Innocenza“⁸⁾, Blaž Potočnik z vsiljivo-patrijotično „Zvestiga Avstrijanca Pesmijo“⁹⁾. Med mladimi, ki so imeli v šolskem letu 1837—8 v prvem letniku liceja (= današnji sedmi šoli) Franca Malavašiča¹⁰⁾, v drugem letniku liceja Antona Žaklja¹¹⁾, bivšega karlovškega dijaka¹²⁾, v prvem letniku bogoslovja pa Jaromira Dolžana, Jakoba Krašno in Lovreta Pintarja¹³⁾, tudi bivšega karlovškega dijaka¹⁴⁾, je pač že nekaj vrelo, in je izročil Malavašič že o Božiču 1837 uredniku Kastelcu par svojih slovenskih pesniških prvencev¹⁵⁾, videti pa je, da tudi tam posebno zavedne smotrenosti še ni bilo. Malavašič je obešal mirne duše „svoje vence tudi na

1) Kopitar Korytku 24. VII. 1838, Kor O, 297.

2) Prešeren Vrazu 5. VII. 1837, Letopis Mat. Slov. 1877, 161.

3) Korytko Glaserju 6. X. 1838, ZNTŠ LXXXVI, 116—7.

4) Illyr. Blatt 13. V., 23. IX., 1837, 3. III., 26. V., 9. VI. 1838.

5) Prim. Prešeren Vrazu 10.—31. VI. 1837, Letopis Mat. Slov. 1877, 158—9.

6) Prim. Illyr. Blatt 24. III. 1838 str. 45 in A. Žigon, Dom in Svet XVIII,

741 sl.

7) Trstenjak v pismu zač. 70tih let, Zvon XXI, 490.

8) Illyr. Blatt 14. X. 1837.

9) o. c. 21. IV. 1838.

10) Prim. podpis v pismu Vrazu z dne 1. VII. 1838, zagreb. vseuč. knjižnica.

11) Prim. Krašna Babukiću 1841, Preš. Album 856.

12) J. Marn, Jezičnik.

13) Prim. Krašna Babukiću 1841, Preš. Album 856.

14) Marn, Jezičnik XXV, 48.

15) Malavašič Vrazu 1. VII. 1838, zagreb. vseuč. knjižnica.

nemške hraste“ ter prinašal v nemških pesmih „srca hrepenenje v sladek dar“. Menda je pokazal svoje nemške pesmi tudi Prešernu, ker odgovarja na Prešernovo zabavljico „An die Slovenen, die in deutscher Sprache dichten“¹⁾ ravno on²⁾, ki ni bil do takrat še ničesar objavil. V teh dveh nemških sonetih, edinem javnem disputu slovenskih ljubljanskih literatov ob Korytkovem bivanju med Slovenci, se zrcali vsa nenormalnost takratnih kulturnih razmer na Kranjskem. Prešeren, ki je v tej dobi sam prevedel na nemško Mickiewiczovo „Resignacijo“³⁾, Korytkovi: sonet z dne 21. aprila 1837⁴⁾ in slavospev Ljubljankam⁵⁾ ter lastni: „Odpri bo nebo“ in „Prosto srce“⁶⁾, obsoja le one Slovence, ki pesnijo samo v nemškem jeziku ter polagajo germanski vzgojiteljici v dar namesto umotvorov „iz plemenite rude“ — izdelke „iz navadne ilovice“, a Malavašič se zagovarja, da kljub svoji večji ljubezni do rodnega nego priučenega jezika „ohne Meister muß er auswärts wallen“, obračajoč ost nazaj proti Prešernu, češ, daj, ljubljene slovenskih muz, razmahni krila in pokaži sinovom slovenskih mater pot na domači Parnas ...

Neprijetno so čutili mrtvičnost ljubljanske literarne atmosfere vsi „slavisti“, ki so potrebovali iz Kranjske literarnih poročil. Po čigavi krivdi je bila pretrgana, kakor vse kaže, v tej dobi korespondenca med Čelakovskim in Prešernom⁷⁾, ni jasno. Šafařík, ki je dobil l. 1836. od Metelka „Popis mjestných gmen v Kragině“, pa brez imen gor, rek, potokov itd.⁸⁾, se ni obrnil v Ljubljano, ampak v Gradec do Vraza s prošnjo, da mu priskrbi ta oddelek. Vraz je pisal nato o stvari 10. junija 1837 Kastelcu in ga prosil, naj ugodi Šafaříkovi želji ali sam ali pa Prešeren (Preš. ostalina), toda Kastelic se za prošnjo sploh ni veliko brigal, Prešeren jo je radi pomanjkanja prostega časa odklonil in dirigiral Vraza zopet na Metelka⁹⁾. Slično se je godilo tudi Rudolfu Glaserju, ko je začel s 1. julijem 1837 izdajati v Pragi list „Ost und West“, hoteč seznaniti Nemce

¹⁾ Illyr. Blatt 7. IV. 1838.

²⁾ o. c. 28. IV. 1838.

³⁾ o. c. 4. III. 1837.

⁴⁾ Radics, Frau Musica in Krain, 40; prim. Gr. Krek, Prešernov Album 748, A. Žigon Zbornik Mat. Slov. V. 160.

⁵⁾ Prim. Bleiweis Letopis Mat. Slov. 1875, 156.

⁶⁾ Illyr Blatt. 23. IX. 1837, 26. V. 1838.

⁷⁾ Prim. Ilešič, Zvon XX, 703.

⁸⁾ Kunšič, Zbornik, Mat. Slov. I, 92

⁹⁾ Prešeren Vrazu 5. VII. 1837, Letopis Mat. Slov. 1877, 161.

z boljšimi plodovi slovanskih literatur. Poprosil je Prešerna poročil iz Kranjske, pač po priporočilu Čelakovskega, in Prešeren se je hotel vabilu tudi odzvati¹⁾, a odlagal je tako dolgo, da Glaser po preteku celega leta še odgovora ni dobil²⁾. Najhuje je morila ta literarno-korespondenčna indolenca Vraza, ki je začel l. 1834. korespondirati s Čopom in Kastelcem³⁾, čigar zmožnosti je prvi čas močno precenjeval. Da se je moral do srede l. 1837. često obračati do Kastelca, a čakati večinoma zastoj odgovora, izpričuje umevna pikrost na ta račun v pismu Kastelcu z dne 10. junija 1837: „V resnici sem v zadregi za orožje, da bi prekinil Vaš trdovratni molk. Pogosto razveže jednakomerno ravnanje neme jezike, vendar se tega ne morem in nočem poslužiti, ker je predolgotrajno in ker mi res — o tem pač ne bodete dvomili — ne gre za moj individij, ampak za našo stvar — za stvar slovenstva, ki more le pri naši vzajemni vnemi prospevati . . . Vem, da Vam branijo nujni posli pisati obširna in z učenostjo natrpana pisma, toda bodite uverjeni, da ne gre tu niti najmanj za težavno učenost, ampak da bi se mogla opraviti stvar večinoma s par besedami, s priprostim da ali ne. — Ne morete si niti predstavljati, kako more razpogumiti neodgovorjeno pismo, ki ne povzroča le mnogo mučnih domnevanj, ampak pogosto obup nad mladostnimi nadami. Izvolite prešteti pisma, ki ste jih od l. 1834. od mene prejeli, in povprašajte svojo vest, na koliko jih mi niste odgovorili, pa mi to majhno vzvalovanje krvi gotovo oprostite“ (Preš. ostalina). Toda Kastelic je pustil tudi sedaj odgovoriti — Prešerna. Med Vrazom in Prešernom se je začela korespondenca menda šele po Vrazovem drugem posetu v Ljubljani. Prešeren je bil sicer edini „čbeličar“, ki so ga v resnici zanimale literarne novosti Vrazovega kroga, znal je dati tudi Vrazu pod nos, če ni dobil kmalu odgovora⁴⁾, toda bodisi iz preobloženosti s stanovskimi dolžnostmi, bodisi iz prirojene komodnosti ali kakega drugega vzroka, tudi Prešeren je pustil Vraza v tej dobi enkrat nad tri mesece, drugič skoro leto dni čakati odgovora . . .

Par načrtov Vrazovega kroga, o katerih je prinesla pošta po Vrazovem drugem posetu vest v Ljubljano, je bilo videti kot na pobudo „Čbelice“ proračunjena konkurenca.

¹⁾ Prim. Prešeren Vrazu 10.—31. VII. 1837 o. c. 159.

²⁾ Glaser Korytku 15. VII. 1838, Kor O, 303.

³⁾ Prim. Vraz Kastelcu 1835, Dĕla V, 146.

⁴⁾ Prim. Prešeren Vrazu 5. VII. 1837, Letopis Mat. Slov. 1377, 161.

Med 16. in 26. marcem 1837 je javil Vraz Prešernu, da bi mu „poslal rad nekoliko balad, če bi jih hotel spraviti v »Illyrisches Blatt«“ (Kor O, 388); 2. aprila mu je sporočil, da že zbirata z Miklošičem gradivo za „Metuljčka“, konkurenta „Čbelici“, ga vabil, naj „pošlje skoro obljubljenе prinose“ zanj, ter pokazal na osnove Štajercev: Kvasov nečak na mariborski gimnaziji piše epos, neki mariborski kaplan (= Lovro Vogrin) sonete, neki 19letni nadebudni Slovenec v Gradcu (= Davorin Trstenjak¹⁾) pesmice in izvirno dramo, Miklošič tudi nekaj, on sam se bavi z načrtom večje epske pesmi à la Prešernov „Kerst“ in zлага balade à la „Dervar“, ki ga pošilja objednem s tremi drugimi plodovi svoje Muze za „Čbelico“ (Děla V, 156—8), oziroma za „Illyrisches Blatt“, kjer bi se jim naj dostavila „opomba, da so vzeti iz petega zvezka Čbelice“ (Preš. ostalina). Sredi junija je prispela v Ljubljano novica o „snovanju fonda za izdajo slovenskih knjig“ v Gradcu²⁾, z Vrazovim pismom Prešernu z dne 19. novembra pa poročilo, da izda Vraz pri Gaju narodne pesmi, čim odpre ta svojo tiskarno, in s poročilom opomin, naj pošljeta Prešeren in Vraz čimprej obljubljeni zbirki (Děla V, 163, 165.)

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Matko Potočnik: Vojvodina Koroška. I. zvezek. Prirodnoznanški, politični in kulturni opis. Ljubljana 1909. Izdala „Matica Slovenska“. V. 8° 184 str. 17 slik in jezikovni zemljevid. (Slovenske zemlje VI. del.)

Vsaka nova knjiga Slovenske zemlje nam jasneje dokazuje, da je načrt, kakršnega je napravila „Matica Slovenska“ za opis slovenskega ozemlja, zgrehen, zlasti kolikor se tiče prirodnoznanškega dela, torej pravega opisa slovenske zemlje. Ta bi se ne smela popisovati po posameznih kronovinah, marveč po zemljepisnih pokrajinah. Prirodnoznanški zemljepis ne pozna političnih mej in zato tudi ne političnih kronovin. Zanj so merodajne edino le prirodne meje, ki obdajajo pokrajine ali gorske skupine z enakimi ali vsaj sorodnimi sestavinami in oblikami ter tvorijo geografske pokrajine. Takih zemljepisnih (v ožjem pomenu besede) pokrajin je na Slovenskem cela vrsta: Julijske Alpe, Karavanke, Kamniške Alpe, Celovška kotlina, Pohorje, Slovenske gorice, Ljubljanska kotlina, Kras itd., in po teh pokrajinah bi se naj opisovalo slovensko ozemlje, potem bi dobili za vsako teh zemljepisnih pokrajin monografijo — kakor so na pr. Seidlove Kamniške Alpe —,

¹⁾ M. Murko Miklosichs Lehr- und Jugendjahre, S. A. aus Forschungen zur neueren Literaturg. Festgabe für Richard Heinzel. Weimar 1898, 46.

²⁾ Vraz Kastelcu 10. VI. 1837, Zvon XXII, 544.

ki naj bi nam podala ne samo jasno geografsko sliko dotičnega ozemlja, marveč tudi verno sliko ondodnih prebivalcev in njih življenja, ki je pod najožjim vplivom zemljepisnih razmer in se zato izpreminja ne od kronovine do kronovine, marveč po zemljepisnih pokrajinah. To bi bil moderni, sedanji zemljepisni metodi odgovarjajoči opis naših pokrajin, ki bi nam jasno pokazal, kako smo Slovenci v različnih pokrajinah različno odvisni od zemlje, kako je ta različno vplivala na nas in ustvarila razne tipe Slovencev. Sedanje opisovanje po političnih pokrajinah povzroča, da se mora opis istih zemljepisnih pokrajin ponavljati — Julijske Alpe se opisujejo na pr. pri Koroški že v tretje, a dobre slike o njih še vedno nimamo —, dalje da se prirodoznanski del vsake knjige obdela prav mačehovsko, politični del pa preveč raztegne, in da utrjuje končno provincializem, proti kateremu se sicer bojujemo in skušamo podreti zgodovinske meje, a jih na ta način še bolj utrjujemo.

Ako presojamo s pravkar opisanega geografskega stališča šesti zvezek Slovenske zemlje, mu moramo v marsičem oporekati, predvsem, da je prirodoznanski del nedovolj skrbno in po stari metodi prejšnjih pisateljev obdelan. Dr. Potočnik je seveda nadaljeval v istem zmislu in po istem načinu, ki je že bil vpeljan! Podrobneje se v njegovo delo ne morem spuščati, ker poznam premalo natanko opisane dele Koroške dežele. Navesti hočem le nekaj opazk.

Pri nobeni znanstveni knjigi ne sme manjkati navedbe uporabljene literature. Tu je ni, dasi pravi pisatelj v predgovoru sam, da je uporabil „zelo veliko virov“. Človeka potem neprijetno dirne, če primerja pisateljevo Koroško, recimo z Orožnovo Kranjsko in najde cele stavke in odstavke skoraj dobesedno ponatisnjene. Pri geološkem opisu dežele bi se moral ozirati pisatelj v kvarterni dobi malo več na ledeno dobo, ki je največje važnosti za današnje oblike gora in dolin. Obraz Celovške kotline se je zlasti v tej dobi vsled Dravskega ledenika popolnoma preobrazil. Ker je že izšel zadnji del znamenite Penck-Brücknerjeve knjige: „Die Alpen im Eiszeitalter“, ki opisuje ravno naše pokrajine v ledeni dobi, bi bil pisatelj lahko tudi to občutno vrzel zadelal. Pri goropisu je pisatelj premalo poudarjal, kako so posamezne današnje oblike nastale in kako so odvisne od svoje notranjosti, od sestavin, iz katerih so zgrajene. Manjka tudi lepili pokrajinskih opisov, slik. Suhoparno naštevanje gora in višin ne ugaja in je brez pomena; zato imamo zemljevide. Na str. 14 navaja pisatelj na deželni meji med Štajersko in Koroško gorovje Gorica, ki ga na str. 5 imenuje tudi Korica, kar je vsekakor nemško ime Koralpe, ki pa ni prvotno. Ljudstvo imenuje gorovje, kakor se mi je povedalo, Golca, Golica. Isto ime je čitati tudi pri Begu. Erben imenuje pogorje Golovec (Vojvodstvo Koroško str. 5). Ne vem, zakaj rabi pisatelj za Wasserscheide enkrat raztečje (str. 3, 8, 18...), drugič razvodje; zadnji izraz je običajen. Za Moräne imamo poleg tujke lepi slovenski izraz groblja.

Drugi del knjige: Politični opis in prebivalstvo dokazuje, da je bil pisatelj pri nabiranju tvarine za ta del svojega spisa jako marljiv in vesten ter je v resnici zbral prav mnogo podatkov. Pri prebivalstvu po narodnosti pisatelj ni navedel, po kakih zaključkih je prišel do 120.000 Slovencev na Koroškem, ker ni navedel vira. Ker pojasnjuje ta del narodnostni zemljevid, naj omenim, da tudi tukaj pisatelj ni omenil vira, iz katerega je črpal podatke. Zemljevid je najbrž izdelan po podatkih privatnega štetja, kajti Wuttejev zemljevid, ki je izdelan na podlagi uradnega štetja za l. 1900, je za nas veliko neugodnejši. Zlasti jasno se kaže na njem pogubni vpliv Celovca in Beljaka ter železnic, kar je treba posebe poudariti.

Skrbno in vestno sta obdelana tudi tretji in četrti del knjige.

Kar se tiče slik, je škoda, da se niso natisnile na koncu knjige na boljši papir, kakor se je to storilo pri Seidlovi knjigi. Tako pa je cela vrsta slik pokvarjena. Glede jezika moram omeniti, da je bila korektura premalo vestna. Že takoj v naslovu čitamo „prirodnoznanstveni, političen in kulturni opis“; med ljudstvom in njihovim opravičilo (5), na str. 12. trajati namesto nastati; neprijetno udarja na uho vedni „je“; čudno se glasi „blato spušča vodo skozi“ (12) namesto propuščja.

Jos. Breznik.

O rabi dovršnih in nedovršnih glagolov v novi slovenščini. Spisal I. 1903. in pozneje popolnil Rajko Perušek.

Razpravo s tem naslovom je obelodanilo letošnje izvestje prve državne gimnazije ljubljanske in urednik „Ljubljanskega Zvona“ me je nagovoril, naj bi napisal poročilo o tej programski razpravi. Izrečno se sicer v svoji tozadevni prošnji gosp. urednik ni tako izrazil, pa misliti si je morda utegnil takole: „Sprožil je bil pred dvajsetimi leti tisto nesrečno teorijo o sedanjičnosti — zakaj ne sedanji ničnosti? — perfektivnih glagolov L. P., primerno je torej, da napiše tudi L. P. referat o razpravi, ki to njegovo teorijo pobija in izpodnaša, — naj le brani ta samopašni, samoumi in samouki teoretik s a m svoje stališče, če je more.“ — Če je gosp. urednik naloživši meni ta referat mislil tako, kakor sem mu v ravno navedenih besedah podtaknil, naložil mi je seveda zasluzeno pokoro, češ, naj le skesano priznam svojo zmoto, ker le tako je mogoče, da še ozeleni suha vejica mojega nesrečnega slovničarjenja. Parkrat se mi je sicer že ponujala prilika, ko so me zaradi te nedokazane in nedokazljive (?) teorije glede sedanjičnosti dovršnikov prijemali in podajali, — nudila se mi je, pravim, prilika, da bi bil šel skesano vase ter prihuljeno požebiral edino pravilni (?) slovanski „izpovedujem se“, zatajivši naš slovenski „izpovem se“, toda upornost, — ne sicer trma in vsevedna svojeglavnost, pač pa neomajano prepričanje, da je edini pravilni „praesens effectivum“ samo „dam, izročim, izpovem, odpustim“, ne pa „dajem, izročam, izpovedujem, odpustčam“ i. t. d., ta uverjenost mi ni dala in mi še danes ne dá, da bi se uklonil in priznal nasprotnikom kakršnokolisbodi opravičenost premembe Prečšernovega verza

„Vam izročim, prijatla dragi mani“,

češ da se mora pravilno glasiti:

„Izročam vam, prijatla dragi mani“.

Niti tega ne morem priznati, da bi bila s slovniškega stališča taka prememba kakorkolisbodi opravičena poprava in izboljšba. Ne in trikrat ne!

Podajati me je blagovolil zaradi trditve, da pozna slovenščina pravi sedanjik perfektivnih glagolov z zgolj dejanskim pomenom brez kake primesi durativnosti, — najprej g. Bežek — nekako iz hvalečnosti za neanimožno poročilo o njegovi programski razpravi o Ravnikarjevi slovenščini, — podajal me je pozneje nekoliko tudi g. Mencej, jaz pa uvidevši, da smo približno v enaki situaciji, kakor nam jo slika n. pr. Plato v 22. poglavju svojega Protagora, sem se pustil prijemati in podajati ter se tiho zadovoljil s tem, da je bil g. p. St. Škrabec, znani trezni poznavec slovenščine, in gospoda bodo že blagovolili priznati, da tudi slovanščine, pristopil na mojo stran in (v Arch. f. slav. Phil. XXV, 554) poskusil znanstveno dokazati opravičenost perfektivnih glagolov za gotove slučaje, za katere sicer slovenski učenjaki to opravičenost tajé in v katerih merodajna pišoča masa postavlja le imperfektivne glagole. Mislim sem si s Ciceronom, če smem govoriti v priliki: „Cato ille noster, qui mihi est pro centum milibus“ ter sem molčal, češ: „pusti vrednejše govoriti, nego si ti,“ — zahvalo pa sem mu dolžan zaradi

resnice, za katero se je potegnil. — Kaj da je navadna posledica molčanja, sem izkusil tudi jaz: kmalu ti začne siliti na površje znani „qui tacet, consentire videtur“, pa ti pravijo: „Potlačili, so ga, heretika, zaprli so mu sapo, da ne zna ni golsniti več“ — in pišoča masa od dne do dne bolj sili in se pogreza v nenaravno, prisiljeno negovanje imperfektivnih glagolov in naši klasiki se v slepi gorečnosti za slovanski imperfektivum izpozablajo do takihle vprašanj: „Povej, sprejemaš mojo sopomoč?“ (namesto: sprejmeš li?) in do takihle ogovorov: „Moleč te, v prah poklekam pred teboj!“ (namesto: poklekнем ali v prahu klečim) pa do takihle poročil: „Dobil je dekret, da se ga odpušča iz službe“ (namesto: da so ga odpustili, da je odpuščen, da ga odpuste) i. t. d.

Ko sem torej že med tiskanjem zgoraj omenjene razprave od strani slišal o nekem napetem pričakovanju na našem literarnem terišču, češ, kako da bodo v tej razpravi razmrčevali nekdanjo mojo, sedaj pravzaprav tudi Škrabčev teorijo, kajti on jo je v Jagičevem Arhivu znanstveno utemeljil in zoper njega se v prvi vrsti tudi obrača Peruškova razprava, tedaj se me je polotila neka radovednost, češ, s katerimi novimi razlogi da bodo podprli staro svoje naziranje, oziroma izpodbili to preklicano novo teorijo, — kajti to, kar uči Miklošič (Kopitar, Metelko, Navratil, Šolar), kar je za njim povedal Bežek in kar so v Jagičevem Arhivu napisali gg. Škrabec, Musič in Mencej, nam je bilo že znano.

Toda refren, ki se zopet in zopet ponavlja, je vedno isti, namreč: „Slovenščina (slovanščina) pozna v sedanjiku samo imperfektivne glagole, perfektivni glagol se more rabiti samo za pretekla ali za prihodnja dejanja, kajti če se kaj zgodi, je mogoče le, da se je zgodilo ali da se bo zgodilo, sedaj se zgoditi ne more, v sedanjosti se vse samo godi, nikar pa ne zgodi i. t. d. Če rabi torej naš prosti narod kdaj za sedanjik perfektiven glagol, je to vpliv (ali bolj moderno in bolj slovansko (?) povedano „vtek“) nemščine, vpliv tujstva, ki se ga moramo v imenu slovanstva otresti i. t. d.“ — Dobro! Priznajmo takov vpliv nemščine, dasiravno ni še vseskozi dokazan, — recimo, da velja to očitane, vsaj brez vpliva od strani sosedov, s katerimi kak narod pride v dotiko, ne more ostati nobeden jezik in tudi slovenski gotovo ni ostal, — vprašati hočem samo, ali na staroslovenščino in po zgodovinskem razvoju potem tudi na druga slovanska narečja ni prav nič vnanjega vplivalo, ali je res tam vse tako samoniklo, tako izvirno, tako pristno slovansko, — ali bi se ne mogel staroslovenščini enako očitati vpliv grščine, kakor se novoslovenščini očita vpliv nemščine. —

Da so perfektivni glagoli, n. pr. „padem, dam, dvignem“ po obliki ravno tako sedanjiki, kakor so sedanjiki „padam, dajem, dvigam“, o tem mislim, da ni dvoma. Slovenščina sedaj pozna izmed prostih, enostavnih, nezloženih glagolskih oblik samo sedanjik in velevnik, vse druge oblike povednega glagola so zložene ali sestavljene s pomožnim glagolom in opisovalnim deležnikom. Za tako sestavljanje raznih časov potrebne opisovalne deležnike pa tvorijo vsi glagoli, perfektivni in imperfektivni. Tako dobimo za preteklost: sem bil dal, sem dajal, sem dal — in za prihodnost: bom dal, bom dajal. — Po obliki je torej „dam“ ravno tako sedanjik kakor „dajem“, to velja, kajne? Toda po pomenu ni, pravite vi, po pomenu je samo „dajem“ sedanjik, — „dam“ je pa aorist, t. j. glagolska oblika izražujoča dovršnost, toda časovno neomejena. Vprašal sem že enkrat, ali smemo imenovati to, kar smo iz sedanjosti izključili, potem še neomejeno? — Izključitev iz sedanjosti je zadostna omejitev, — če je pa kaj res neomejeno, mora biti v sedanjosti ravno tako možno kakor v preteklosti in v prihodnosti (bodočnosti).

Oglejmo si nekoliko grški glagol, saj je menda grščina na staroslovenščino največ vplivala. Znano je, da razločujemo v grščini trojno kakovost dejanja: 1.) Iz golega glagolskega debla izvedene oblike označujejo dejanje samo na sebi brez poudarjanja njegove trajnosti (t. j. dejanski ali faktni pomen), dostikrat pa samo nastop dejanja (t. j. nastopni ali ingresivni pomen), n. pr. *φυγῆναι* zbežati, pobegniti. — 2. Iz sedanjiskega debla izvedene oblike označujejo dejanje v njega razvoju z ozirom na trajnost (t. j. trajnostni ali durativni pomen), n. pr. *φύγετε* bežati, biti na begu. — 3.) Iz perfektovskega debla izvedene oblike označujejo dejanje v njega posledicah kot rezultat dovršenega dejanja (t. j. dovršni ali perfektni pomen), n. pr. *πεφυγέναι* ubežati, priti na varno, biti na varnem. Enako: *γινῶναι*, spoznati, *γινώσκουσιν* spoznavati, *ἐγινώκειν*: znati (poznati) i. t. d. Musič pravi v začetku svoje razprave o tem predmetu (Arch. f. slav. Phil. XXIV, 479): Wenn man die slavischen Sprachen mit anderen indoeuropäischen Sprachen, die gleichfalls perfektive und imperfektive Verba unterscheiden, (z. B. mit dem Griechischen) vergleicht, so fällt der bedeutende Unterschied in die Augen, daß die slavischen Sprachen auch ein Praesens verbi perfectivi aufweisen, während andere Sprachen von perfektiven Verben zwar andere Formen (neben denen der verba imperfectiva), aber kein Praesens entwickelt haben. So finden wir z. B. im Griechischen neben *πίπτωμεν*, *πίπτετε*, *πίπτετε* (impt.), *πίπτειν*, *πίπτων*, *ἐπίπτεμεν* zwar auch *πέσσωμεν*, *πέσσετε* (impt.), *πέσσειν*, *πέσων*, *ἐπέσσωμεν*, aber neben *πίπτωμεν* kein **πέσσωμεν*. Aber im Slavischen steht nicht nur neben „padajte, padati“ ein „paděte, pasti“, sondern auch neben „padajem“ ein „padem“. — Slovanščina pozna torej poleg imperfektivnega (durativnega) sedanjika „padam“ tudi še perfektivni sedanjik „padem“, grščina pa poleg imperfektivnega *πίπτω* (padam) nima perfektivnega sedanjika **πέσσω* ozir. **πέσω* (padem). — Kjer pa jezik kaj pogaša, je primoran, če nastopi potreba, nedostatek nadomestiti s tem, kar ima na razpolago, — uvesti mora z a m e m b o, vdati se mora v to, da nastopi vikarijat. In tako nastopa v grščini, ker nimamo iz golega glagolskega debla izvedenih perfektivnih sedanjikov, kot vikarijatna oblika v takih slučajih imperfektivni sedanjik z zgolj faktnim ali dejanskim pomenom. V tem zmislu uči E. Kochova grška slovnica (§ 98, 6) takole: „Da vom Verbalstamme ein Haupttempus nicht gebildet worden ist, so tritt der Indikativ Praesentis für dasselbe ein, d. h. es kann durch den Ind. Praes. eine Handlung als in der Gegenwart einfach geschehend oder eintretend bezeichnet werden (faktische und ingressive Bedeutung). *Δίδωμι* ich gebe (nicht: ich biete an oder ich pflege zu geben). *Θαυμάζω* ich werde von Bewunderung ergriffen (nicht: ich bewundere dauernd). Plato, Apologia 37^a: *πέπεισμαί* ἐγὼ ἐκόντα μηδὲν ἀδικεῖν ἀνθρώπων, ἀλλ' ἑμᾶς ὃ πεῖθω (nicht etwa: ich rede euch nicht zu, sondern: ich kann euch nicht überreden)“. Ker torej grščina nima iz golega glagolskega debla izvedenega perfektivnega sedanjika, ga nadomestuje imperfektivni sedanjik in *πέθω* je v navedenem vzgledu tak vikarijaten perfektiven sedanjik s pomenom „[vas ne] pregovorim, [ne] prepričam“, a v drugih slučajih je *πέθω* po navadi pravi imperfektivni sedanjik s pomenom „prigovarjam, prepričavam, skušam dopovedati“. — V slovenščini pač poznamo vikarijat, da stopi v živahnem pripovedovanju sedanjik namesto pretekega ali prihodnjega časa, tega vikarijata pa, da bi stopil na mesto perfektivnega imperfektivnega glagol, nikakor ne potrebujemo, ker imamo razvit sedanjik perfektivnih glagolov. V grščini je torej *δίδωμι* oboje: i faktni praesens „dam“ i durativni (ozir. iterativni) praesens „dajem“, v slovenščini je pa to razločeno. Že slišim ugovor: „dam“ nikakor ni *δίδωμι*, ampak *δῶσω*. Res, tudi *δῶσω* morda lahko pomeni, pa čemu bi nam bile potem zložene

oblike prihodnjega časa „bom dal, bom dajal“, če bi že nezloženi perfektivnik v sedanjikovi obliki vse te posle opravljal in imel vseskozi pomen prihodnjika. — Vzemimo tale vzgled: „Pogodiva se za tisoč kron, petsto ti jih dam takoj (NB. ker jih lahko, ker jih imam), petsto jih bom pa dal ob letu.“ Tale „dam“ je meni po načinu potenciala (možnostnik), po času pa sedanjik, pa če že nočete, da mu recimo praesens fiktivnega pomena ali praesens effectivum, tedaj ga imenujmo skratka „instans“ (nastojni čas), ali je že potem bolj pravilno, če nekoliko istorečno ali tавто- logično rečemo „*praesens instans*“, ali vam bolj ugaja nekoliko protislovni terminus „*futurum instans*“. Nastojno pa imenujemo to, kar se vsak čas lahko zgodi, kar se ima zdaj zdaj zgoditi, kar se v tem trenutku zgodi, magari se je ravnokar zgodilo. — Ta „dam ti petsto kron takoj“ je pravi perfektivni sedanjik, pravi „*praesens instans*“, bodisi da samo z besedo potrdim svoj sklep, bodisi da denarnico odprem, bankovce naštejem, mu jih stisnem v roko ali položim na mizo i. t. d.; postranski momenti za nastojno dejanje „dam“ ne pridejo v poštev. — Petsto sem ti dal o sv. Jurju, tristo ti dam zdaj, dvesto ti bom pa dal o Božiču. Ta „dam“ je vendar sedanjik ravno tako, kakor je „sem dal“ perfekt in „bom dal“ futur! (Konec prihodnjič.)

L. Pintar.

Dr. Fr. Kotnik: *Beiträge zur Volksliteratur Kärntens.* (Sonderabdruck aus dem 60. Programme des Staats-Obergymnasiums zu Klagenfurt. 1909/10.) Klagenfurt 1910. Im Selbstverlage des Verfassers. 8'. 22 str.

Pod tem mnogo obetajočim, a malo čudnim naslovom je izšla programska razprava, ki govori o zanimivi, dasi doslej malo opaženi in skoro neznani osebi iz slovenske slovstvene in kulturne zgodovine, o koroškem kmetu Andreju Schusterju, po domače Drabosnjaku. Rojen je bil leta 1768. Iz njegovega peresa imamo pet tiskovin (Slovenski ABC, Marijin pasijon, Kolomonov žegen, humoristično moralno zbirko, letak s Kristusovo in Marijino dolžino) in precej rokopisov. Vse te stvari so deloma prevedene iz nemščine, deloma izvirne. Kdaj je umrl, to se doslej ne ve. Njegovo literarno delovanje spada v „francosko“ dobo, v zadnja leta XVIII. in prva leta XIX. stoletja. Vse, kar je bilo doslej o tem zanimivem kmetu pesniku znanega, je pisatelj zbral, poiskal življenjepisne podatke, zasledil mnogo novega in vse to nam v tem spisku podaja kot začasen poskus in obračun. Ker pripravlja o Drabosnjaku obširnejšo monografijo (ki bo izšla v slovenskem jeziku), pač ne bo odveč, če si ta njegov spisek malo natančneje ogledamo.

Pisatelj podaja najprej življenjepisne podatke (2—3), ki jih je moral vse šele sam poiskati, nato bibliografjo Drabosnjakovih tiskov in rokopisov (5—7); potem govori o posameznih Drabosnjakovih delih. Razne nove oblike imena (Droboznjak, Droboznik) so v stalnem nasprotju z imenom „Drabosnjak“, kakor ga poznamo iz poročil pisatelja samega v ČZN IV. (1907), str. 50—53. Da je tiskovna napaka, to je precej težko verjetno. — Slovenskim naslovom in citatom je v oklepaju pristavil navadno nemški prevod, opustil je to le pri precej dolgem naslovu Marijinega pasijona (5), kjer menda ni prav vedel, kako bi naj pōnemčil „eniga poredniga Paura u' Koratane“. „Poreden“ ima tukaj pomen našega današnjega „preprost“; beseda je v tem pomenu znana mnogim našim starejšim piscem. Pisatelj se je menda spotikal ob prevodu „eines mutwilligen Bauern in Kärnten“ (dasi bi tudi ne bil brez vsakega zmisla), pa bi bil lahko mirno prevedel „eines einfachen (gemeinen) Bauern in Kärnten“. — Da so bili v rokopisni „Mageloni“ naslovi in začetne črke „tiskane“, temu bi se pisatelj ne smel čuditi. Začetne črke in naslovi so bili s peresom risani, torej kakor „tiskani“; po vsem

Slovenskem imajo kmetje na raznih vratih in durih „tiskane“ začetnice G Ğ M Ğ B! Naslov „Magelone“, kakor ga priobčuje na str. 6, pa nikakor ne more biti pristno Drabosnjakov; pisatelj dvom o pristnosti tega naslova (str. 12) je nepotrebna učenost. — Pri opisu Drabosnjakove moralne „žavbe“ navaja pisatelj (10) po Tihomiru Ostojiću enak „moralčen recept“, pisan med Srbi v XV. stoletju. Ta paralela pa je brez prave zveze z Drabosnjakovo „žavbo“ in bi se lahko kvečjemu navedla mimogrede pod črto. Boljše bi bilo, če bi bil pisatelj pogledal, je li v slovenskem ali bližnjem nemškem slovstvu kaj enakega. Iz slovenskega slovstva mu lahko navedemo med drugimi eno tako „moralčno žavbo“, kakor jo ima otec Rogerij (II, 149): ... kadār ufame fe fhumft od tega fhelifha is iménam Semper vivat. Shouzh od eniga Junza. Arfenicum rubrum, ali: ta rudezha mifhiza; inu prah is touzheniga gallúna, tār is tega ftúry fe ena shauba, inu is to fe tu truplu poshauba, tedaj, condentia ferramenta, liquefactum plumbum impunè pertractabis [Citat iz Fortunata Liceta Antiquitates IV, 3]. Resbelenu sheleshje, reftoplen fviniz sihèr fe dotyka. Zhes katèru mjènil bi eden is tako shaubo masali fo fe ty mafhniki, kir fo taku sihèr ftáli ú tem plemènu“. (Pridiga je o sv. Lovrencu!) Ne s tako „žavbo“, odgovarja o. Rogerij, ampak z enako — in sedaj poda „na duhovno vižo“ „moralčno žavbo“, ki pa bo gospoda pisatelja bolj zanimala nego Zvonove čitatelje. — O slabem slovesu mlinarjev med narodom bi se dalo napisati celo obširno poglavje. Šašel navaja v Bisernicah I. (na str. 10) belokranjski pregovor: „Mlinarjevega praseta i deteta se ogni“, v Slovenskih goricah pravijo, da „poje“ ropotajoči mlin: „Vsaki pou, — vsaki pou, — vsakemu mlinari — dobro naj bo“. Ti verzi se res lepo strinjajo s taktom mlinovega ropotanja. Glede južne Francije ga opozarjam na Daudetovo skico „Le curé de Cucugnan“, ki je izšla pred leti poslovenjena v „Domovini“. V tej skici, ki je posneta iz Daudetove zbirke „Pisma iz mojega mlina“, bi pisatelj videl, kak grešnik je med južnimi Francozi ravno mlinar. — Kakor pri „žavbi“, tako je tudi pri „Mageloni“ mnogo nepotrebne, dasi učene navlake, ki ni z Drabosnjakom v nobeni pravi zvezi. Pisatelj je zelo lepo opozoril na osebni moment, ki je mogoče napotil Drabosnjaka, da se je lotil baš te snovi, a po nepotrebnem pripoveduje celo zgodovino „Magelone“ in našteva razne verzije, ko bi bilo naravnost potrebno, da bi povedal, kateri motiv imenujemo „motiv lepe Magelone“. To bi se dalo povedati v enem kratkem stavku. — Govorjenje o rabi črke Q (str. 15) je precej nerodno, boljše bi bilo opozoriti na to, da rabi Drabosnjak C na tretjem mestu v abecedi (str. 14) z glasom K in (str. 16) da mu služi W (kakor Pohlinu!) za glas B. — Tudi v poglavju o alfabetskikh akrostihih je mnogo nepotrebne učenosti o akrostihu sploh in o njega zgodovini posebe izza bizantinskih časov. Saj imamo tudi doma slične stvari: kar prva pridiga oca Rogerija operira s črkami, o. Ivan Svetokriški ima alfabetsko pridigo „na osmo nedeljo po sv. Trojici“, (I, 207—215). Pisatelj si naj pogleda tudi Antona Medveda „Žalne pesmi preroka Jeremija ob jeruzalemskem mestu“ (Dom in Svet VII, 1894, str. 143 — Poezije II, str. 91—97); tam bo videl pesniško abecedo, ki je mnogo starejša od bizantinskih. Namesto bizantinskih akrostihov (po Krumbacherju) bi naj raje omenil, kako važno nalogo so imeli akrostihi v dubrovniškem pesništvu. — V citatu iz Harta se mu je (na str. 22) primerila kuriozna pomota: na rokopisu je prezrl „tiskani“ D, tako da bi se citat moral pravilno glasiti: „Dāš išt dš Re-gijter ...“

Ne pretresali bi te kratke in začasne monografije tako podrobno, če bi ne bila važna. Saj obdeluje tvarino, ki je naša slovstvena in kulturna zgodovina skoro

da ne pozna, ki pa je vkljub temu zelo važna. Pisatelj pravi, da je Marijin pasijon „eine nicht zu unterschätzende Erscheinung auf dem Gebiete der slowenischen Literaturgeschichte Kärntens, denn es stammt von einem Bauer“. Ta trditev je malenkostna in preozka. Ne dejstvo, da je vse te stvari napisal, prevel in redigiral preprost kmet, daje tem kulturnim spominkom vrednost, ampak v prvi vrsti dejstvo, da niso te stvari (to velja o celém Drabosnjakovem delu!) samo „Volksliteratur Kärntens“, ampak splošno slovenske, nemške, dubrovniške in bizantinske, splošno kulturne. Vse so kulturni dokumenti, vprašanje je le, odkod so k nam prišli. Če pa hočemo to dognati, ne smemo začeti v Bizancu, ampak doma; od tu nam bo najlažje zasledovati te zanimive poti. V to metodično napako je zašel Grafenauer, ko je pisal v ČZN IV. o Kolomonovem žegnu, ista metoda se kaže tudi pri Kotniku. Nobenemu pa tega ne smemo šteti za zlo, saj so te stvari pri nas malo znane, kaj šele raziskane. Kmeta moramo poudarjati pri Drabosnjaku le zato, ker je vse to delo dejanska reakcija na neplodnost in abstraktno igrčkanje duhovne literature „katoliške“ dobe. Važno pa je njegovo delo zato, ker tvori z Nagličem, Andrejšem in drugimi, ki jim danes še ne vemo imena, važne in pomembne stopnje naše narodne kulture v začetku XIX. stoletja. — Da pomaga gospod pisatelj tako pogumno to ledino orati, za to so mu pisci slovenske slovstvene in kulturne zgodovine odkrito hvaležni.

Ciprijan Korošak.

Savremenik, mjesečnik društva hrvatskih književnika, je stopil letos v svoje peto leto. To je nekako slavje za list, ki se je ustvaril kot protest mlajših, postajal leto za letom boljši, dokler ni nazadnje ugnal svojih nekdanjih nasprotnikov, „Matičarjev“, in dosegel popolne zmage v tem, da se je ž njim spojil i „Glas Matice Hrvatske“. To je mladim in podjetnim članom „Društva hrvatskih književnika“ najlepše zadostilo, vsej Hrvaški pa znamenje veselega kulturnega napredka. Zato poročamo o prvi polovici njegovega jubilejnega letnika.

Za lepo slovstvo ima „Savremenik“ kopo sotrudnikov, starih in mladih moči. Vendar list ni pretežno literaren, ne daje same poslastice za literarne sladkosnedeže in one, ki iščejo v berivu samo zabave. Tej svrhi služijo posebne edicije društva hrvaških književnikov. V resnici kaže list — pod urednikom dr. Branimira Wiesnera-Livadića — stremljenje, da bi bil v vseh važnih kulturnih prašanjih vodnik čitateljem. Kar v prvih dveh številkah obravnava Šišić važno državnopravno prašanje za Hrvate „Pacta conventa“. Gruber piše obširno o stoletnici Napoleonove „Ilirije“, Miholić o rimskih tahigrafskih spomenikih po Hrvaškem, Šiffrer priobčuje korespondenco Filipovića in Preradovića Josipi pl. Vančaš. Obširno poroča o novi hrvaški književnosti znani kritik Marjanović, o Lunačku piše Nehajev. Vendar pa ni obzorje „Savremenika“ tako omejeno hrvaško: L. Vojnović priobčuje pisma iz Taineove korespondence, Matoš piše o Nietzscheju, Benešić o Przybyszewskem, Zdenka Marković o Selmi Lagerlöf, Pasarić o Andrejevu, Kosowski o Björnsonu. Pozabljene niso niti tehniške vede, s katerimi se naši beletristični listi ne upajo profanirati: Kučera opisuje nova čudesa elektrotehnike.

„Savremenik“ je umetniški list in prinaša mnogo in lepih ilustracij. V največjo hvalo mu gre, da svojega ilustrativnega dela ne grabi slepo skupaj, ampak da sta besedilo in slika vedno v zvezi, tako da je vsaka številka zase sklenjena enota. Pred vsem pa je treba omeniti, da je njegova umetnost domača; slike in reprodukcije so hrvaško delo; v tem oziru bi list našim ilustriranim listom lahko bil krasen vzor. Vse umetniško delo „Savremenika“ je enotno in premišljeno. Kar prva številka prinaša Schneiderja priloge za ocenjevanje slik v Strohmayerjevi galeriji,

z mnogimi, skrbnimi ilustracijami. Sem spada tudi zanimiva razprava Milčino-
vića o ustanovitvi in uredbi muzeja za umetniško obrt v Zagrebu. Posebni številki
imata kipar Meštrović in slikar Rački; da sta bogato opremljeni s slikami in
primernimi članki, to se pri „Savremeniku“ ume samo po sebi. Razen teh imajo v
„Savremeniku“ slike domačini Bužan, Crnčić, Renée Vranczyany i. dr.

Tudi na slovenske stvari se list pridno ozira. Drechsler je obširno ocenil
Murkovo zgodovino starejšega jugoslovanskega slovstva, Koren poroča o slo-
venski dramatik, posebe o „Hlapcih“ in „Grči“, Dobronić ocenjuje tri Adamičeve
skladbe za klavir. Zofka Kveder-Jelovšek je začela priobčevati celo serijo
člankov: „Slovenske knjige i pisci“. V 1. članku (str. 102–104) piše o „Spominih
na Prešerna“, ki jih je napisala Ernestina Jelovšek, Prešernova hči. Članek
govori o mnogočem, o naši kritiki, javni morali, družabnem življenju, tudi o Er-
nestini Jelovškovi, ki jo skuša oceniti kot pisateljico in žensko. Fino je opazila, da
je Ernestina v knjigi, ki obsega 147 strani, napisala o sebi vsega skupaj komaj
za dve strani. — V drugem članku o Cankarjevem „Hlapcu Jerneju“ (str. 182–6)
je na literarni referat spretno prenesla oni široki epski ton, s katerim opisuje v
„Domačem prijatelju“ intimnosti svojega rodbinskega življenja in svojih otrok.
Oцена obsega kake štiri strani; na dveh in pol govori o sebi, na eni pripoveduje
vsebino, o ideji knjige pa ima komaj kakih deset vrst. To treba posebe omeniti,
ker očita na str. 102. slovenskim kritikom „profesorjem“, da napišejo o kaki tiskovni
napaki pol strani, „a o idejnom sadržaju knjige dva retka...“ — Davorin Trste-
njak je v svoji oceni Aškerčevih „Pesnitev“ podoben navdušenemu domorodcu, ki
je kje v Vodnikovu dobi kakor kralj Matjaž zaspal, pa se zbudil l. 1910., ko je
izšla Aškerčeva knjiga. Njegov navdušeni panegirik o tej knjigi (lepše baje Slovenci
nimamo!) je jasen dokaz korenitega nepoznanja in zavednega ignoriranja našega
veselega literarnega razvoja — proti tej trditvi ne govori niti dejstvo, da imenuje
Trstenjak v eni sapi Aškerca in Cankarja. (Glej Zvon 1910, str. 306.) Nepri-
merno je, da ponuja svojim čitateljem take anahronizme baš „Savremenik“,
še bolj neprimerno, da take tirade slovenski beletristični list v resni recenziji „Pes-
nitev“ kot potrdilo ponatisne. Zofka Kveder-Jelovškova in Davorin Trstenjak s
svojimi poročili nista ustregla niti Hrvatom niti Slovincem.

Tega poročila ne smemo skleniti, ne da bi opozorili na mnogobrojne drobne
beležke, ki podajajo, dasi precej nepregledno, obilico zanimivosti iz slovanskega
in svetovnega kulturnega življenja. Polje, ki ga tukaj „Savremenik“ obdeluje, je
tako razsežno, da ga na kratko ne moremo primerno oceniti. „Savremenik“ je, to
lahko po pravici rečemo, danes tako lep list, da moramo Hrvate zanj zavidati.

J. A. Glonar.

Dr. Vinko Lozovina: Povijest talijanske knjiženosti. (Konec.) Ker ni
vsak Matičar večš italijanskemu jeziku, bi bil moral pisatelj raztolmačiti raz-
lične vrste pesniških oblik in nekatere samo Dalmatincem znane italijanske
izraze. Taki so n. pr. na str. 44 — „sirventese“. — Tako ali „sirmontese“ se ime-
nujejo pesmi porogljive, v službi (servire) kakega gospodarja, n. pr. boga, države
ali društva, franc. serventois. Na str. 47 „tenzone“. Ta beseda znači prepire z be-
sedami (v pesmih) ali pa tudi z orožjem. Na str. 53 „aliteracija s replikacijom“. Replikacija je večkratno povračanje misli na isti predmet. Na str. 53 (14) rims
cars. — francoski „car“ (lat. quare) pomenja „težavo“ — „rims equivois“ so rime,
ki imajo na koncu besede enake oblike za uho (!), pa so različnega pomena. Na
str. 60. „plazer“ je provensalska oblika za francosko „plaisir“ in italijansko „pia-

cere* = naslada, ugodnost, veselje. Na str. 76¹⁰ „disciplinati“ pomenja ljudi, ki se drže v strogem redu, v stegi. Na str. 86¹⁸ „chansons de geste“ junaške pesmi (res gestae = vojne). Na str. 176¹ sedam puta „p“ = sedam smrtnih grijeha. „p“ je začetnica it. besede „peccato“ = greh. Na str. 168⁹ „orolav“ je nespretno skrpana beseda za „orel in lev“. Na str. 175² „ambient“ je italijanska beseda za „okolščina“. Na str. 176³: poedini deli Dantejeve „Nebeške komedije“ se zovejo „canto“, pa tudi „canzone“. — „Canzone“ pomenja sicer lirsko pesem, sestavljeno iz več stanc, t. j. kitic od osmih vrst (= ottava rima), ki imajo v vseh stancih isti red sloka (rime). Na str. 226⁵ „de otio religiosorum“ pomenja „o duševnem miru samostancev“. — Na str. 240 „senešal“ je francoska oblika za it. „siniscalco“. Obe sta postali iz nemške zloženke „sene“ = misel, moč, starost in „scal“ = sluga ter pomenjata visokega dvorskega činovnika. Na str. 257⁴ „Corbaccio“ pomenja veliko košaro in porogljivo pesem, kakor je ime „satira“ nastalo iz „satura lanx“, t. j. skleda polna različnega sadja. Na str. 275 „frottola“ pomenja pesmi, zložene iz različnih vrst granesov, pa vseh kratke mere, ki imajo večinoma šaljivo vsebino. Na str. 277¹ „crvenik“ pomenja „roter Heller“. Na str. 323 „strambotto“ so pesmi zaljublencev. Na str. 327 kataklizma (iz grščine) = potop. Na str. 352 „saltimbanco“ je galjot (sedi na klop) = varalica. Na str. 357 farsa (od latinske besede *farcire* = polniti, primeri „corbaccio“ in „satura“). Na strani 357 „rimalmezzo“ = rima al mezzo (srok v sredini). Na str. 372¹⁴ „smeraldo“ je smaragd.

Na strani 100 čitamo za nas Slovence zanimivo stvar, ker pojasnjuje izvor, odkod je vzel Prešeren v svojem sonetu (na str. 124 narodne izdaje Prešernovih poezij, ki jih je uredil kustos L. Pintar). „Ni znal molitve žlahtnič trde glave“. — „Fra Bonvesin da Riva (umrl okoli l. 1313) je spisal „le lodi della Madonna“. Med njimi je povest, „il frate Ave Maria“, ki je bil vitez in je svoje pregrešno življenje v mladosti obžaloval pozneje v samostanu. Nobene druge molitve se ni mogel naučiti, samo „Zdravo Marijo“ je znal na izust. Po smrti je vzraslo iz njegovega groba rožno stebelce s čudnimi rožami, ki so imele zapisane na vsakem listu „Ave Maria“.

Drugi del je posvečen toskanski dobi. Pred vsem je pred Dantejevim nastopom šola „ljubkega novega sloga“ (de bel stile nuovo). Velik del knjige je posvečen trojici velikih umov toskanske dobe, ki so Dante Alighieri, Francesco Petrarca in Giovanni Boccaccio. Za njimi se vrsti dolga vrsta sodobnikov in mlajših posnemalcev teh velikanov. — Ob koncu 14. stoletja je oživel po prepору latinski humanizem, ki je skoro iztisnil iz više umetnosti italijanščino. Vse važnejše spise in pesmi so humanisti pisali v latinščini. Središča humanizma so bila v gorenji Italiji mesta: Milan, Firenze, Bologna, Ferrara in Verona. Italijanska književnost je bila omejena na didaktično prozo in poezijo, naslanjajočo se ob narodno pesništvo. Tudi dramske predločbe z vsebino iz sv. pisma in iz legend so se pisale na ljudskem jeziku. — Oživela je zopet epska viteška poezija. Glavna zastopnika te šaljive epike sta Luigi Pulci s svojim „Morgantom“ (Morgante maggiore) in M. M. Boiardo s svojim „zaljubljenim Orlandom“ (Orlando innamorato). Poleg tega je cvela poezija še posebno v Napolju na dvoru Aragoncev; najimenitnejši pesnik je Jacopo Sannazaro.

Gradivo je srečno izbrano, čeprav bi bilo nekoliko več rešeta koristilo knjigi. Pri imenitnejših pisateljih in pesnikih je podana v jedru vsebina glavnih del, označene so vrline in nedostatki in včasih so prevedeni nekateri pesniški kosi v celoti.

Kar se tiče jezika, teče sicer gladko, ali to ni jedrnata hrvaščina, nego po modernih jezikih prirojena književna hrvaščina, kakršna je tudi v naši književnosti

slovenščina. Italijanska imena sklanja včasih, včasih ne. Meni se zdi, da zahteva duh slovanskih jezikov, da so vsa imena, domača in tuja, redovito sklanjajo. Tako piše n. pr. str. 130⁶ „Tako dolazi kao zrelo plod lirika Dantea i Petrarke“. Narobe piše na pr. na str. 293¹⁴ „I Firenze ... kretaše u susret političkome (politskome) preobraženju u monarhijsku vladu trgovačke porodice „Medici = (Medicija)“ — na str. 292¹⁵ pa „Poglavito Milan, najprije pod vladom Viscontijâ pa Sforgâ“ itd. — Nedosljedno piše „mletački“ in „venezijanski“, „tendencija“ in „renesanca“. — „Prerenesancâ“ m. „prva renesancija“, „sve to izgleda“ (alles sieht aus) m. sve to ima lice. S trdovratnostjo rabi Hrvatoma izraz „bitisati“ v pomenu „bivati, biti“. In vendar pomenja baš nasprotno. „Bitisati“ je glagol, izveden po primeru drugih glagolov, ki so izvedeni iz grškega aorista, na pr. pedepsati (ngr. παιδεύω, izgovori pedefsa) kaznovati, iz turškega glagola „bit-mek“- praeterlabor, vergehen „bilo je i bitisalo“ = bilo je pa prošlo. — Tudi nekoliko tiskovnih pomot je ostalo nepopravljenih, in sicer poleg mnogih nevažnih tudi take, ki motijo čitatelja.

R. Perušek.

Giovanni Kušar, Canti Jugoslavi. Versioni dal serbo-croato-sloveno-bulgaro.

Volume I con prefazione. Rocca S. Casciano, L. Cappelli. 1910.

„Ali imate vi Slovenci lastno literaturo?“ To vprašanje sem v Italiji mnogo-krat čul iz ust inteligentnega Laha. Tam doli na jugu pač vedo, da živimo, sajčitajo v svojih dnevnikih mnogokrat brzozavke iz Trsta, Gorice in Istre, kakšne krivice delamo njih sobratom v Avstriji, kako jim kratimo pravice in oviramo svobodni razvoj, o naši kulturi, o našem slovstvu jim pa nihče ne pove ničesar. Zato je vesel pojav Kušarjeve knjige, ki je pokazala Italijanom livade poezije jugoslovanskih narodov. Kušar sicer ni prvi, ki je storil ta korak, imel je precejšnje število predhodnikov Italijanov in Slovencev, toda nihče med njimi ni imel sreče s svojimi poskusi. Ni torej čuda, da je imel Kušar toliko težkoč, predno je našel svoji knjigi založnika.

Gotovo je čuden pojav v razvoju človeške kulture, da imamo Slovenci, ki smo vendar bližnji sosedje Italijanov, z njimi tako malo duševnih stikov. Pri Hrvatih je bilo to drugače; italijanska renesansa jim je rodila dubrovniško slovstvo, vsa hrvaška in zlasti dalmatinska književnost je bila do najnovejših dni v neprestani zvezi s strujami, ki so se pojavljale v italijanskem duševnem življenju. Mi pa smo tako blizu Benetk, a vse je šumelo mimo nas brez vidnega sledu: italijanski srednji vek in panteizem sv. Frančiška Asiškega, renesansa in dnevi beneških karnevalov; le barok je prestopil meje naših dežel, a v literaturi in kulturnem razvoju tudi ni ostavil plodov. In ko se je začela zaslužnena in razkosana Italija buditi iz spanja, so nam bili vzor pesniki nemških osvobojevalnih vojen in še celo Prešeren, isti Prešeren, ki se je vzoroval na Petrarki, je prevajal Körnerja in ni videl bližjega Leopardija. Prešernov petrarkizem pa je bil čisto osebni, ni bil plod celega duševnega gibanja, zato se je po Prešernovi smrti zopet malokdo ozrl čez naše južne meje. Le tuptam so zazveneli tudi pri nas italjski glasovi; na našo socialno poezijo je vplivala Ada Negri, sicer pa iščemo svojih idealov vedno le kje na severu in ne pomislimo, da bi našli marsikakšno dobro moralo za svoje cilje in poti tudi v zgodovini postanka združene Italije, da so imena Garibaldi, Cavour, Mazzini imena velikih mož. Le eno nas je vedno družilo z Rimom in je žalibog doseglo večje uspehe nego vsa ostala kulturna stremjenja — ultramontanstvo, ki je pa vse drugo kot izraz italijanske kulture; čitajte samo sodbo o papizmu in hierarhiji, ki jo polaga „srednjeveški“ Dante svojim svetnikom na jezik!

Da so bili naši medsebojni odnošaji drugačni, bi nas dandanes tudi Italijani bolje poznali in to bi moglo le dobrodejno vplivati na ublaženje nasprotij, ki ovi-rajo še sedaj zblizanje med Slovenci in Italijani.

In kot donesek k temu poznavanju je Kušarjeva knjiga vredna uvaževanja. Iz cele knjige je čitati ljubezen, s katero se je oklenil svojega predmeta. Od-ločilne sodbe o njegovem delu pa sedaj še ni mogoče izreči, ker zavzema v tem prvem zvezku polovico prostora uvod in izide večina prevodov šele v drugem snopiču.

Kušar pravi v uvodu sam, da si ni izbral pri prelaganju najlepših rož z vrtov jugoslovanske poezije; jaz pa mislim, da je to stališče popolnoma napačno. Če hočemo pokazati Italijanom, ki imajo Danteja, Ariosta, Tassa — da ne ime-nujem drugih — kaj je rodila naša poezija, jim moramo nuditi na pr. iz Ket-teja pač kaj drugega kot „Tu parti!“ in „Altri tempi“. Če se omejim na prevode iz slovenščine, moram reči, da izbira nikakor ni bila srečna. In prevodi sami tudi niso bogve kako dobri. Težko je sicer prelagati slovenske jedrnatе verze v italijanske zveneče strofe, toda kdor se loti prevajanja, mora imeti jezik pač to-liko v oblasti, da mu to ne dela nobenih težkoč, in mora biti pri tem sam tudi poet. Kolikokrat se je to že poudarjalo! Ne zadostuje, da kdo obvlada jezik, mora znati izraziti najfinejše nianse čuvstov, ki jih je izpovedal v svoji pesmi tuji poet. Tega pa Kušar ne zna. Italijani so za obliko zelo občutljivi in še celo Adi Negri ne morejo odpustiti par pregreškov glede finese forme. A kdo pač najde na pr. v Kušarjevi pesmi „Dove?“ Prešernovo „Kam?“ in v „Egli non viene“ Gregor-čičevo „Njega ni“? Tudi iz drugih jezikov, zlasti iz angleščine, je težko prevajati v italijanščino, a kako divno je prevel Ascoli Shelleya! Seveda Ascoli je poet.

Vrhutega pa nima Kušarjeva antologija nobenega reda. Težko je sicer urediti izbiro iz tako ogromne snovi, toda kdor hoče pokazati Italijanom bogastvo naše poezije, bi se moral pri tem držati kronološkega, lokalnega ali pa vsaj po estetskih načelih določenega razporeda.

Vendar pa Kušarjeva knjiga ni brez vrednosti. Najbolj se mu je posrečil li-terarno zgodovinski uvod ter zapiski o posameznih pesnikih. Ko je označil razmere, ob katerih se je razvijalo bolgarsko slovstvo, pač ni mogel najti boljšega gesla, kakor so besede satirika Giustija in ki veljajo še v večji meri tudi za našo književnost in kulturo:

„E il più gran male me l'han fatto i preti!“

Boj z zelotstvom in brezprimernim jezuitskim fanatizmom je zgodovina na-šega slovstva od škofa Hrena do Mahničja in še dalje do najnovejših dni. Kušar se tega ni bal povedati pred kulturnim svetom. Par superlativov bi si bil sicer lahko prihranil, toda superlativi so italijanska specialiteta in jih treba vselej vzeti le „cum grano salis“.

Vobče pa so „Canti Jugoslavi“ dobrodošli kot prvi poskus, ki naj seznani Italijo s poezijo jugoslovanskih narodov. Morda zbude v Dantejevi deželi vsaj nekaj zanimanja za našo književnost. Potem pače Kušarjevo seme gotovo na rodovitna tla, in sledili mu bodo potem gotovo boljši prevodi in boljše antologije.

Vojeslav Molč.

Umetniška poročila.

Jakopičev paviljon. Ob spomladanski razstavi v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani se je vnela vroča polemika, ki je bila v svojih zadnjih izrastkih že čisto podobna pocestnemu zmerjanju. Prerekanja ni bilo toliko o vrednosti in pomenu razstave same kolikor o načinu, kako je treba poročati o razstavah, o umetnosti in umotvorih. Napisal sem bil namreč za „Slov. Narod“ vrsto člankov, ki niso bili pogodi tistim umetnikom, katerih nisem mogel občudovati zoper svojo vest in svoj okus, pa tudi ne tistim ljudem, ki so nas doslej ob vsaki umetniški razstavi dolgočasili s svojo papirno modrostjo. Dovolj jasno sem povedal v člankih samih, kaj da sem nameraval z njimi. Nameraval sem najprej, da pišem o umetnosti razumljivo, torej v jeziku, ki ga ljudje poznajo, ne pa v ilirščini, z latinščino pomešani. Nadalje sem nameraval, da postavim poročanje o umetnosti na drug, obsežnejši temelj, ter se nisem prav nič brigal, če je ta moja namera lažistrokovnjakom všeč ali ne. Plazil se nisem s katalogom v roki od podobe do podobe, da bi spredel o vsaki posebej pusto prejo, o vsaki posebej, tudi o tistih, ki niso vredne pogleda, nikar besede. Bolj potrebno se mi je zdelo, da govorim o razmerju med našimi umetniki in našim občinstvom, kakor je bilo, kakor je in kakor bi moralo biti. Razložil sem, zakaj da je bila in je še umetnost pastorka v hiši naše kulture; in greh ni moj, če sem moral napisati, da naši recenzetje niso govorili o umetnosti z ljubeznijo, z razumom in znanjem, temveč kakor starokopitni učitelji, ki ob lepem pomladnjem dnevu vtepajo v zatohli sobi zaspanim učencem naštevanko in abecedo. Nisem bil tako krivičen in kratkogled, da bi bil zvrčal vso škodo nanje; vedel sem in povedal mnogokrat, da ob naših družabnih, političnih in kulturnih razmerah ni bilo mogoče biti umetnosti drugače poslano, kakor ji je, a da samovabljeni besedniki naše umetnosti niso mogli vzbuditi ljubezni do nje, zato ker je sami niso imeli v svojih pustih srcih. Dolgo se nisem ukvarjal z njimi, kakor se dolgo ne ukvarjam z nobeno stvarjo, ki mi je zoprna. Govoril nisem ne z njimi, ne z umetniki, temveč z občinstvom; z njim pa sem govoril kakor z odraslim, razumnim človekom, ki je že zdavnaj prebavil kulturno abecedo; nisem se maral razstrokovnjačiti pred njim: „Glej, učen sem in znam brati, ti pa pojdi z menoj, da ti razkažem skrivnosti črte in barve, luči in sence, zraka in telesa; da ti povem, kje smeš občudovati in kje se zgražati, kje hvaliti in kje grajati; zakaj nerazumen si, ti nerodni kolos, občinstvo imenovan, in šele jaz sem poklican, da ti sestavim iz podrobnosti celoto, iz barv barvo, iz svetlob svetlobo, iz nasprotij ubranost ter da ti navsezadnje efekt tega trudomučnega dela vlijem v neumno srce, zato da občutiš, kar sem občutil jaz po dolgem logičnem procesu!“ ... Moj jezik ne mara takega modrovanja, moje pero se mu upira; in obadva vesta, zakaj. Zato namreč — napni ušesa, strokovnjak! — zato namreč, ker je dolgočasno; beseda se vrsti za besedo, brez števila jih je, ali vsaka je prazen zvok. Vsa temeljna razlika je: jaz sem govoril o umetnosti, o njenih skritih in očitnih stikih z vso narodovo kulturo in z vsem narodovim življenjem; o razstavi sami sem povedal, kolik in kakšen da je njen pomen za današnji čas in za razvoj v prihodnosti; o posameznih umetnikih pa sem po pravici govoril le toliko, kolikor pomenijo za našo zdanjo kulturno višino ter koliko bodo po mojih mislih vplivali na prihodnji razvoj. Strokovnjak je govoril in ravnal drugače;

zaklenil se je v paviljon, ni videl ne dežele, ne ljudi, ne preteklosti in ne prihodnosti, tudi ni videl ne lepote in ne umetnosti, ni premišljeval, kaj da nam je umetnost in kam da jo vodi zavoženo življenje našega naroda; videl je edinole črto in barvo, barvo in črto, meril je s palcem in kazalcem, nazadnje je zgrabil svinčnik ter je pisal, pisal, pisal, dokler ni v svoji lastni puščobi zaspal . . . Ne rečem, da bi bilo pisanje o slikarski in kiparski tehniki, o načinu gledanja in opazovanja ter o različnih manirah ročnega dela popolnoma nepotrebno; ali namenjeno je večinoma umetnikom, da se jim smeje, ter diletantom, da se naučijo strokovnih besed in skrivnostnih tujk; kaj da bi počelo pošteno občinstvo s takim blagom, kljub Žmitku in Kobalu še zdaj ne vem . . .

Kakor sem rekel: vnela se je bila huda polemika. Oglasila sta se po vrsti slikar Žmitek in profesor Kobal; prvi je bil naiven in sentimentalni, drugi pa aroganten; obadva sta pisala tako prečudno slovenščino, da sem le s težavo razumel, kaj da hočeta in iščeta. Sprva sem bil take misli, da bi ne odgovarjal tistemu napol otročjemu, napol odurnemu vpitju; ali zazdelo se mi je, da bi oholemu žmitkovanju in pustemu strokovnjačenju ne bilo ne konca ne kraja, če bi mu dal rogoviliti. Kajti razraslo in razščeperilo se je tako bohotno, da je že stopilo v dolgo vrsto narodnih nadlog. Zatorej še besedo o tisti polemiki, ki je bila preznačilna za naše kraje, razmere in ljudi.

Svojih člankov ne morem prepisavati, dasi bi bili sami, kakor so, najboljši odgovor vsem očitkom. Prebral sem jih natanko še enkrat, da bi videl, odkod in čemu srdito ihtenje Žmitkovo ter rovtarsko zabavljanje Kobalovo. Pisal sem mirno, spodobno in stvarno od prve do zadnje besede, pisal iz čiste ljubezni do umetnosti in pa v trdni veri, da bolj koristim tej umetnosti, če govorim v razumljivem jeziku o nji sami, o njenem bistvu, pomenu in življenju, nego da bi na dolgo in na široko, na pusto in na prazno besedoval o platnu in barvi, o barvi in o platnu. Moja namera je bila poštena. Ali pisal sem brez hinavščine, brez tistih plahokrakih ozirov, ki so naši kulturi napoti, kadarkoli se prestopi za pol koraka. Kaj mi je bilo treba omejnati blebetavih ciceronov, ki bi umetnost prav gotovo odtujili občinstvu, če bi hvala Bogu ne bili tako dolgočasni, da jih to občinstvo sploh ne posluša? Naturno je, da se je oglasil Kobal! Kaj mi je bilo treba razlagati, da pridnost šama ni največji božji dar ter da samo delo, samo nemirno iskanje in poskušanje še ni cilj, še ni umetnost? Naturno je, da se je oglasil Žmitek. Razodelo se je takoj, kar se razodene v naših krajih ob vsaki polemiki, pa ji bodi povod umetniška razstava ali drenov klin: ljudem ni do stvari, ne do razčiščenja in razbistrenja pojmov, temveč osebe se prerekajo z osebami zaradi oseb. Kobal in Žmitek sta potisnila umetnost v stran ter sta govorila o meni; to ni bila zame posebna čast, če nočem smatrati za čast, da me zmerja, da pači in zavija svoje besede dvoje neotesanih ljudi. Rekel sem, da ne maram prepisavati svojih člankov o naši umetnosti in naših umetnikih; mnogo rajši bi prepisal in za poznejše čase pribil, kar in kakor sta pisala strokovnjak in profesor. — Kobal je svoje klafrske članke takole začel:

„Svoje dni, ko smo bili še otroci, smo se igrali prelepo igro „z moj'ga grada dol!“ — Saj vsi veste, kako fletno smo se igralkali: koderkoli smo zagledali kup peska, smo se zaradi njega spoprijeli. Bog, da smo ga izteknili! Vsi naekrat smo zaorili: „Moj!“ in se zakadili nanj, vsak je hotel, da je ta kup njegov grad, samo njegov, in gorje tistemu, ki je bil prvi na vrhu, pa ni bil dosti močan in uren, da bi odpodil vse druge, ki so se ga tudi poizkušali polotiti: dobil jih je pod rebra in po glavi, da ga je bila sama žalost. — Takole smo se igralkali, ko smo bili

še otroci. Ko smo kratkim hlačam odrasli, smo čez to prelepo igro sklenili general-zapik in jo sčasoma docela pozabili. Minula so leta. Pa je prišel Cankar in v svo deželo zaklical „Odprite!“ s tako izzivajočim glasom, da so bile pozabljene naše dolge hlače in da je odsihmal zopet z vseh koncev in kotov jel odmevati bojni krik „z moj'ga grada dol!“ Kajti zahotelo se je Cankarju, da so vsi gradovi njegovi. No, in tako je prišlo, da imamo hvala bogu zopet svoj spektakel in da se je zopet začelo ono suvanje pod rebra in opletanje po glavah.“

V tem tonu in v tej slovenščini je šlo dalje brez konca in kraja. Vseprek in vseskoz same blagodišeče cvetke: „Prepotenčen domišljavec“ ... „fantè nejasnih pojmov“ ... „ni vredno, da bi se resen človek zmenil zanj“ ... „robotost, netreznost, nepreudarjenost“ ... „če se v nas zapodi cela čreda Cankarjev“ ... „vihrava teorija“ ... „nerazsodna glava“ ... „zmedeno fantaziranje“ ... „Muther je bil drugačen tič nego je on“ ... „vihrava konfuznost“ ... „fantovsko robato izzivanje“ ... „prešerno fantè“ ... „ceneno dovtiparenje“ ... „plitko zafrkavanje“ ...

Resnično, vsak razsoden človek mora uvideti, da je Kobal kakor ustvarjen, da govori o lepoti, o umetnosti in o kulturi.

Žmitek mu je v tonu, v besedah, v razumu in resnosti precej enak, le malo bolj naiven je in še slabšo slovenščino piše. Takole je začel svoje pisanje:

„Ko mi je bilo štirinajst let, smel sem iz ljubezni do umetnosti o binkoštnih praznikih obiskati v S. svojo že staro, hromo teto, ki je bila slikarica. Bil sem še samouk, tih, miren, delaven in ljubil sem svojega bližnjega ... Blagrovan in obdarjen z raznimi barvami itd. vračal sem se zopet domov. Po cesti sem srečal na samotnem kraju, nedaleč od kolodvora, kamor sem bil namenjen, voznika, ki me je brez vsakega povoda udaril z obrnjenim bičevnikom, udaril, da se mi je za-iskrilo. Da li mu nisem ugaljal jaz ali moj nov slammik, ne vem. Presenečen od tega nepričakovanega udarca, odskočil sem v stran, pobral z eno roko razbiti slammik, z drugo pa kamenje, katero sem metal proti surovini s tako sigurnostjo, da je bil voznik, dasi odrasel človek, primoran pognati kar najhitreje konje v dosego razdalje, da ga kamenje ni zadevalo ... Bil je to krst umetnosti, kri se je spojila z barvo ... Med te vrste napadalce štejem tudi zaletavost slučajnega po imenu Ivana Cankarja, čemu se je ravno ob mene obregnil, ne vprašam ...“

To je vsekakor zelo genljivo. Nato pa me Žmitek obklada z vprašanji, kakor so tale — brati jih je treba počasi, da užije človek do kraja ves njih humor:

„Kdor je stremil za svojimi cilji ...“ ali ni bilo Žmitka zmerom zraven?

„našo umetnost ... je sprejela tujina“; — ali Žmitkove umetnosti ni?

„Jakopiča in njegovih tovarišev“; — kje je bil Žmitek?

„Kolikor pa so umetniki mogli storiti, so storili“; ali Žmitek ni nič pri tem in sicer na svoj način storil?

„Ker je Žmitek naslikal ponesrečeno „Naslado“ ... Pozivljem, da Cankar stvarno dokaže, da je slika „Naslada“ ponesrečena!

... „povrnimo se k umetnosti in lepoti!“ — Cankar naj jasno dokaže, kaj je umetnost in kaj lepota ...

Tako izprašuje ter naposled celo zahteva, da „javno in stvarno“ odgovorim na vsa ta in podobna njegova vprašanja! Vsak razsoden človek bo uvidel, da je tudi Žmitek kakor ustvarjen, da govori o lepoti, o umetnosti in o kulturi. Boril bi se z ognjem in mečem za vsak akvarel, na katerem bi bilo napisano njegovo ime. Kobal ga je bil povzdignil za „glasnika naših umetnikov“; jaz ne vem, kako so naši umetniki sprejeli ta kompliment. —

Tako se je vršila ta prečudna polemika. Narisal sem jo s kratkimi potezami, zato da ji ohranimo spomin, kakor ga zasluži. Pred osmimi ali devetimi leti sem pisal o naših umetnikih na tisti način in s tistim namenom kakor letos. Takrat ni bilo polemike, zakaj takrat se različni Kobali še niso menili ne za slovensko, ne za tujo umetnost. Nato so se naučili nekaj votlo bobnečih besed in fraz iz dunajskih dnevnikov, od tistih ogrskih židov, ki so v Miskolczu trgovali s platnom, preden so prišli presojať avstrijsko-nemško umetnost. Sam ne vem, kaj je umetnosti bolj koristilo, ali molk ali modrovanje strokovnjakov. Morda je bila tista polemika koristna že zatagadelj, da smo spoznali drob in obisti teh naših strokovnjakov; da smo videli, koliko jim je res do umetnosti in koliko do svoje preljuje strokovnjaške osebe; ter da smo slišali, kako blizu je od dolgočasne, komaj napol razumljive fraze do navadne pocestne psovke. Ljudje, ki so si prisvajali nekako jerojstvo naše umetnosti, so razodeli radovoljno, koliko je v njih znanja, značaja in takta. Zmerom je dobro, če se zavemo, koliko škodljivcev ima naša mlada kultura na vseh concih in krajih; koliko nadležnih muh, ki letajo okoli skleda ter so prepričane, da so povabljenae na večerjo. —

Ivan Cankar.

IV. umetniška razstava v paviljonu R. Jakopiča. Dne 30. junija se je otvorila v Jakopičevem paviljonu v Ljubljani razstava „Jednote umělců výtvarných v Praze“. Člani „Jednote“ niso na umetniški višini češkega umetniškega društva „Manes“ in tako vidimo tudi na tej razstavi le srednjo stopnjo sicer visoko razvite upodablajoče umetnosti bratskega naroda. Med slikarji z oljnatiimi barvami je gotovo Jak. Obrovsky najboljši. Njegova zanimiva kompozicija „Na večer“ (45) je dekorativno dobro delo in še dosti harmonično vezano; istotako je „Po kopanju“ (47) izmed boljših njegovih slik, „Motiv iz Sicilije“ (46) je slab Böcklin, „V hladnem tolmunu“ (48) nas moti slabo risani akt in prehudi kontrasti. Njemu sledi Oton Blažiček z dobro „oljnato skico“ (44), „Deževno jutro na Letni“ (21) prijetno učinkuje po svoji neprisiljenosti, „Praške Benetke“ (22) so prekontrastne. Oton Bubenček je razstavil petero slik, izmed teh je „Oblačen dan“ (54) še dosti zanimivo delo; vendar pazi premalo na zračno perspektivo. „Zadnji solnčni žarki nad južnočeško vasjo“ št. 55, „Jesenski solnčni zahod“ (št. 56), „Jelšev gaj“ (58) je slab in suhoparen. Tehnično zanimiv je Frant. Vavřina, vendar manjka tudi njegovim slikam zračne perspektive. „Kožarna“ (30) je vsekakor najboljša njegovih tukajšnjih slik. „Vaška cerkvena“ (38), litografija Otona Fiale, je dobro delo, njegovi akvareli so preveč šolski. Barvasti lesorez „Ribič“ (20) Vlad. Relinka bo ugajal v kompoziciji in tehniki. Najboljša „radirunga“ te razstave je Lolkov „Drevored“ (25), kjer je z enostavnimi potezami mnogo dosegel. Med akvareli so najboljši trije Ane Roškotove, posebno „Iz starega Norimberka“ (10). „Poletne barve“ (5) K. Langerja so neokusne. Oba akvarela H. Bubenčka „Iz stare Prage“ in „Cerkva v Libiši“ (7—8) spadata bolj med dela učencev, Vit Skala je akademično suhoparen, brez vsakega umetniškega življenja, enak je Adalbert Seifert s „Stolpom v Rothenburgu“ (24). Frant. Jakub ima tri malopomembne slike brez posebne umetniške vrednosti, fotografije v barvah. Frant. Urban je razstavil tri konvencionalne akvarelne kompozicije za cerkveni umetniški obrt. „Hradčani“ (60) Vacl. Janse je trda, suhoparna slika na grobem platnu. Razen teh so razstavili še Roman Havelka, Ivan Čipera, Vanda Schwarzw, Miloš Slovák, Mana Čehova, Teodor Hilšer, Rudolf Váha in Cima Jelinek, torej 23 umetnikov s 66 slikami.